

BORÇLUNUN TEMERRÜDÜNDE AYNEN İFA KAVRAMININ EDİM ÖZELLİKLERİ YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

ASSESSMENT OF SPECIFIC PERFORMANCE CONCEPT IN TERMS OF EXECUTION PROPERTIES FOR THE DEBTOR'S DEFAULT

Derya ATEŞ*

Makale Bilgi

Gönderi: 18/04/2022
Kabul : 11/11/2022

Anahtar Kelimeler

Temerrüd,
İfada Gecikme,
Aynen İfa,
Edim.

Article Info

Received: 18/04/2022
Accepted: 11/11/2022

Keywords

Default,
Delayed Fulfillment,
Specific Performance,
Execution.

Özet

Borçlu temerrüdü ile ilgili monografik eserler göz önünde bulundurulduğunda hem konunun önemi hem de derinliği çok net ortaya çıkmaktadır. Mesele basit bir borca aykırılık halinin ötesinde özellikle karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde çok yönlü sorunları ve tartışmaları da içinde barındırır. Zira bir kere borçlu temerrüdü gerçekleştiğinde artık alacaklının önüne çıkabilecek tek engel sadece borçlunun içinde bulunduğu durum ve koşullar değil; aynı zamanda taraflara ait yükümlülükler ile aynen ifaya konu edimin özellikleridir. Her ne kadar borçlu temerrüdünde gecikmiş olan aynen ifa talebi, temerrüde ait bir yaptırımdan ziyade, alacaklının sözleşmeden kaynaklanan bir hakkının ifadesi olsa da karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerin özellikleri alacaklının asli talebini oluşturan aynen ifaya konu edime göre ayrıca değerlendirilmelidir. Buna göre aynen ifanın henüz borca aykırılık gerçekleşmeden yani borçlu temerrüde düşmeden önce kararlaştırılmış edime uygunluğu esastır. Edimin ifa ikameleri ile karşılanması, kısmi ifanın gerçekleşmesi, edim fiili veya edim sonucunun kararlaştırılması, edimin olumlu veya olumsuz edim olması gibi ihtimallerde ise aynen ifanın kendine özgü sonuçlarının doğması kaçınılmazdır.

10.21492/inuhfd.1104819

Abstract

When monographic work on debtor's default is considered, both the importance and the depth of the subject is clearly understood. The subject also includes multi-directional problems and discussions on agreements binding two-way debt, in addition to contradictions to a simple debt. This is because once the debtor's default has taken place, the only obstacle for the creditor is not only the status and conditions of the debtor, but also the properties of the specific performance of the relevant execution. Even though the specific performance claim is an expression of the creditor's right on the contract rather than a sanction about the default, the properties of the contracts that bind two-way debt should be considered separately depending on the creditor's execution for specific performance that make up the essential claim. Accordingly, the specific performance's compliance is based on the settled execution before the contradiction to debt has taken place, in other words, the debtor's lapse into default. In cases where the execution is fulfilled by substitute performances, partial performance, the act of execution or the settlement of the execution result, or whether the result is positive or negative execution, unique results will inevitably arise for specific performance

 Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

*Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk Anabilim Dalı.

Atıf Şekli | **Cite As:** ATEŞ Derya, "Borçlunun Temerrüdünde Aynen İfa Kavramının Edim Özellikleri Yönünden Değerlendirilmesi", İnÜHFD, 13(2), 2022, s.447-461.

İntihal | **Plagiarism:** Bu çalışma intihal programında kontrol edilmiş ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | **This article has been controlled via a plagiarism software and reviewed by at least two blind referees.**

EXTENDED SUMMARY

Considering the monographic works on debtor default, both the importance and depth of the subject become very clear. The issue is beyond a simple breach of debt, and it also includes multi-faceted problems and discussions, especially in contracts that impose mutual debts. Once the debtor's default occurs, the only obstacle to the creditor is not only the situation and conditions of the debtor; it is at the same time, the obligations of the parties and the characteristics of the execution subject to the specific performance. The purpose of this study is related to the specific performance dimension of the issue that has been handled less so far and is limited to the execution characteristics of the specific performance due to the delayed performance in the debtor's default.

Although the demand for specific performance, which is delayed in the debtor's default, is an expression of the right of the creditor arising from the contract rather than a sanction related to default, the characteristics of the contracts that impose mutual debts should be evaluated separately according to the execution subject to the specific performance forming the original demand of the creditor. Accordingly, it is essential that the specific performance is performed in accordance with the agreed execution before the breach of the debt occurs, that is, before the debtor defaults. Even though there is no performance in the technical sense, the performance substitutions applied by the debtor who does not fulfill the original execution and which in some cases have the same legal result by replacing the performance should also be taken into consideration in the evaluation to be made.

The double-sided nature of the concept of execution is important in terms of whether the execution and the act of execution or the result of the execution should be understood when evaluating the specific performance. Because, if the debtor does not fulfill a debt that includes the execution result, that is, in the event that the result targeted with the indebted execution is not realized, the debt may be deemed not to be fulfilled and default may occur. The default in the contractual relations in which the execution is owed will be determined not according to the realization of the expected and desired purpose, but according to the fulfillment of the execution by the debtor.

In the debtor's default, whether the execution subject to the specific performance is a positive or negative execution, default in elective executions, and the specific performance, especially in continuous execution contracts and consecutive contracts, should be evaluated by considering the characteristics of each concrete event. While making the assessment, undoubtedly, the balance of interests of the parties, if a loss arises from the specific performance of the overdue debt, whether it is possible to compensate for this loss, the general principles of law and the rules of good faith should also be taken into consideration.

Among the positive executions, lending debts are the acts in which the debtor's default finds the most application area. In terms of these executions, the demand for specific performance of the overdue debt is a result of the debt being due in person. Debts given should be evaluated separately in terms of movable and immovable property. In performance debts as another positive execution type, the debtor's default and the demand for the specific performance are determined according to the impossibility limit of the debt subject to the execution. Accordingly, if there is no impossibility in performing the debts on time, it is possible to demand the specific performance in terms of the delayed debt. In terms of non-performing debts as a negative execution, it is debatable whether both the specific performance and the debtor's default are possible. "But, it is accepted that the same performance can be demanded provided that there is an interest to be protected in such debts; and if the execution becomes impossible, or if not, the possibility that the performance of the debt of non-performance affects the trust relationship will disappear."

In terms of continuous execution debt relations, in which at least one of the main debts of the parties includes a continuous execution, the Turkish Code of Obligations, art. 126 includes a special regulation. In these contracts, if the default conditions occur before the performance of the continuous execution is started, it is solved with the general debtor's default and optional rights granted in the Turkish Code of Obligations, article 125. In terms of debtor's default that occurs after the performance of the continuous execution starts the provision of article 126 of the Turkish Code of Obligations gives the creditor two optional rights: It is the compensation of the damage caused by the continuation of the specific performance and the delay or the interruption of the performance, and the compensation of the positive damage suffered due to the unperformed part by terminating the contract. In such contracts, the specific performance evaluation should be made on the basis of the effects of the defaulted execution on the entire contract.

On the other hand, in consecutive contracts, those that have the characteristics of a continuous debt relationship are subject to the default provisions regarding continuous execution contracts, while default results in special consequences for those that do not. Because in these contracts, there is a separate maturity date for each of the executions that the debtor has to deliver, failure to perform one of the deliveries in a row does not create partial default provisions for the entire debt. The debtor's default regarding one of the executions will lead only to default provisions in terms of that execution, and this result will not arise in terms of other executions.

While making all these evaluations, doctrinal discussions in Turkish, Swiss and German Laws were used, and local and foreign court decisions on the subjects were examined. Unlike monographic studies focusing on the terms and consequences of the debtor's default, it is thought that the subject will contribute to practitioners and researchers with its specific performance and execution characteristics.

I. GİRİŞ

Şüphesiz ki borç ilişkileri kurulurken her alacaklının ilk isteği, kendisine taahhüt edilen edimin yerine getirilmesi yani aynen ifası yönünde olur. Bunun içindir ki karşısındaki borçlu temerrüde düştüğünde alacaklının önceliği borçlunun içinde bulunduğu durumu anlamaktan ziyade kendi edimine kavuşmak yönündedir. Ancak bir kere borçlu temerrüdü gerçekleşti mi artık alacaklının önüne çıkabilecek tek engel sadece borçlunun içinde bulunduğu durum ve koşullar değil; aynı zamanda taraflara ait yükümlülükler ile aynen ifaya konu edimin özellikleridir de. Bu karmaşık yapıya kendine özgü özellikleri ile karşılıklı borç yükleyen sözleşmeler dahil olduğunda ise mesele çok daha çözümlenmesi zor bir hal alır. Zira karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde taraflardan her ikisi de hem alacaklı hem de borçlu konumundadır ve edimler arasındaki bütünlük, bağımlılık ve değişim ilişkisi sebebiyle birinin kendi borcunda temerrüde düşmesi artık sözleşme ilişkisinin bütününe etkileyecektir.

Borçlunun temerrüdü hem genel anlamı ile hem de karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde yer alan özel şart ve sonuçları ile basit bir borca aykırılık halinin çok ötesindedir. Bilhassa karşılıklı borç yükleyen sözleşmelere özgü alacaklının aynen ifayı red hakkı ve ifanın gerçekleşmemesinden doğan zararlarının giderilmesi ya da sözleşmeden dönme hakkı doktrindeki pek çok farklı tartışmanın odak noktası olarak birçok değerli bilimsel çalışmaya konu olmuştur. Bu çalışma ise şimdiye kadar daha az ele alınan meselenin aynen ifa boyutu ile ilgili olup borçlu temerrüdünde geciken ifaya bağlı aynen ifanın edim özellikleri ile sınırlıdır.

II. AYNEN İFA KAVRAMI

Genel bir kavram olarak ifade gecikme, ifası mümkün ve ödeme zamanı gelmiş bir borcun, akdi veya kanuni ifa zamanında yerine getirilmemiş olmasını ifade eder¹. Bilindiği üzere tek başına ifada gecikilmesi borçlu temerrüdünün oluşması için yeterli olmayıp, kanunda belirtilen diğer şartların bir arada bulunması gerekir.

Bu noktada terim meselesi ile ilgili şu konuya dikkat çekmek gerekir. Mehz İsviçre BK m.103'ün Almanca metninde yer alan "*verspateater Erfüllung*" ifadesi ile Fransızca metninde yer alan "*d'exécution tardive*" ifadeleri "*gecikmiş ifa*" kavramına karşılık gelmekte; 818 sayılı önceki BK m.102 hükmünde "*borcun teahhürle ifasını*" şeklinde kaleme alınan hüküm BKm.118'de "*borcun geç ifası*" şeklinde düzenlenmektedir. Borçlu temerrüdünün genel sonucu ve karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde alacaklının ilk seçimlik hakkı "*gecikmiş ifa talebi*" ve gecikmeden doğan zarar tazminidir. Buna karşılık İBK'nun 107 inci maddesinde aynı yönde bir kavram birliği yoktur. Maddenin Almanca metninde yer alan "*nachtreagliche Erfüllung*" deyimini "*sonraki ifa*" kavramını ifade ederken; kanun koyucu Fransızca metninde sadece "*s'exécuteur*" "*ifa etmek*" deyimini ile yetinmiştir. TBK'nun seçimlik haklara ilişkin 125 inci maddesinde de "*borcun ifası*" kavramı yeterli bulunmuştur.

Almanca metinde daha net olarak ortaya konulan ayırım ile aslında kanun koyucu "*gecikmiş ifa kavramı*" ile "*ifayı reddederek seçimlik hakların kullanılmasındaki ifa kavramlarını*" birbirinden ayırt eder. Gecikmiş ifa ve gecikme tazminatı şeklindeki genel borçlu temerrüdü sonucu, borçlunun geciktiği yani *geçmişteki ediminin aynen ifasına yönelik bir talebi* içerir. Buna karşılık seçimlik hakların kullanılmasına ilişkin ifayı ret hallerinde gecikmiş ifa değil *geleceğe yönelik, sonraki ifaya ilişkin ifayı ret* talebi yer alır. Bu sebeple gecikmiş ifa kavramı, genel borçlu temerrüdü sonucu olarak kullanılabilen bir kavram iken seçimlik hakların kullanımındaki ifayı ret aslında "*sonraki aynen ifanın reddidir.*"²

Borçlu temerrüdüne ait genel ve özel hükümler bir arada değerlendirildiğinde ortaya çıkan borca aykırılık halinin öncelikli olarak gecikmiş olan aynen ifa ile giderilmesi amaçlanır³. Aslında borçlu temerrüdünde gecikmiş olan aynen ifa talebi, *temerrüde ait bir yaptırımdan ziyade, alacaklının sözleşmeden kaynaklanan bir hakkının ifadesidir*. Zira borçlu hali hazırda muaccel ve mümkün olan asli edim borcunu yerine getirebilir ve alacaklı borç ilişkisinden beklediği menfaati elde edebilir. Bu yol bilhassa sözleşme konusu edimin ikame edilemediği ya da ifaya hükmetmenin tazminattan daha uygun ve adil bir çözüm yarattığı durumlarda benimsenir. Böyle bir durumda alacaklının açacağı bir ifa davası ile ifaya zorlaması kural olarak mümkündür⁴.

A. Edime Uygun İfa Kuralı ve Aynen İfa

Borçlu ve alacaklının edimleri ile bağlı olması doktrinde "*edime uygun ifa kuralı*" olarak anlandırılır⁵. Bu ilkenin temeli borçlunun borçlandığı edimden başka bir edim ile borcundan kurtulmaması,

¹ TERCİER, Engel: Le Droit des Obligations, Schulthess, Zurich, 2004, s.204; TANDOĞAN, Haluk: Türk Mesuliyet Hukuku, Ankara Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1961, s.398; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU Necip/HATEMİ Hüseyin/SEROZAN Rona/ARPACI Abdulkadir: Borçlar Hukuku Genel Bölüm, C.I, Filiz, İstanbul. 2017, s.51 vd.

² Bu konuda detaylı bilgi için bkz. ATEŞ, Derya: Borçlunun Temerrüdünde Aynen İfa, Beta, İstanbul 2021, s.157 vd.

³ TERCİER, s.206.

⁴ İfa davası sonucunda borçlunun aynen ifadan kaçınmaya devam etmesi durumunda ise alacaklı ilam ile cebri icra yoluna başvurabilir. TERCİER, s.208.

⁵ OĞUZMAN M.Kemal/ÖZ M.Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Vedat Yayınları, İstanbul 2022, s.282; TEKİNAY S. Sulhi/AKMAN Sermet/BURCUOĞLU Haluk/ALTOP Atilla: Borçlar Hukuku Genel Hükümleri, Filiz Yayınları, İstanbul 1993, s.761; EREN, Fikret: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Yetkin Yayınları, Ankara 2021, s.914; KILIÇOĞLU Ahmet: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Turhan Yayınları, Ankara 2022, s.750; GÜMÜŞ, Alper

alacaklının da ifanın konusu edimden başka bir edimin verilmesini talep edememesidir. Edime uygun ifanın en önemli sonucu borcu sona erdirmesi olup⁶ farklı ifa teklifini alacaklının kabul etmeyerek diğer şartların da oluşması ile birlikte temerrüt hükümlerine başvurabilme imkânı vardır.

Sözleşme ilişkisi içinde edime uygun ifa beklentisi, borçlu temerrüdü sonrasında aynen ifa şeklinde yine karşımıza çıkar. Dolayısıyla bu kural üst bir kavramdır ve gecikmiş aynen ifa talebinde bulunan alacaklı, talebini açacağı ifa davası ile ileri sürerken aslında istediği ve beklediği yine aynı uygunluktaki ifadır.

1. İfa İkameleri ve Aynen İfa

Edime uygun ifa kuralı gereğince tarafların borçlandıkları edimden başka bir edimi yerine getirmeleri (*aliud*), ifa olarak kabul edilemez ve ademi ifa sayılır. Bununla birlikte taraflar sözleşme özgürlüğü sınırları içinde borçlanılan edimden başka bir edimin ifasını kabul ederek borcun sona erdirilmesini imkân tanıyabilir⁷. İfa ikameleri olarak adlandırılan bu haller teknik anlamda ifa olmasa da asıl edimi yerine getirmeyen borçlunun başvurduğu ve bazı durumlarda ifanın yerine geçen bazı durumlarda ise ifa ile aynı hukuki sonuçları doğuran imkânlardır.

İfa ikamelerinden ilki *seçimlik yetki* de karşımıza çıkar. Seçimlik yetki, borçlunun borçlanılan edimin yerine başka bir edimin ifasını teklif edebileceği veya alacaklının borçlanılan edimin yerine başka bir edimin ifasını talep edebileceği bir yetki olarak tanımlanır⁸. Seçimlik yetki kanun (TBK m.99) ya da taraf iradelerinden doğabilir. İradi seçimlik yetki sözleşme ilişkisinin kurulduğu sırada kararlaştırılmalıdır⁹. Alacaklı tarafından sonradan tek taraflı irade beyanı ile borçluya böyle bir yetki tanınması mümkün olmakla birlikte bu durumda artık seçimlik yetki değil ifa yerine edim söz konusu olur¹⁰.

Seçimlik yetkiyi belirleme imkânı alacaklı ya da borçluya tanınmış olabilir. Bu durumda aslında borcun konusunu tek bir edim oluşturmakta, fakat yedek edim borcun ifasında yer almaya devam etmektedir¹¹. Dolayısıyla borç konusu olarak dikkate alınan kural olarak asıl edimdir¹². Seçimlik yetkinin borçluya tanınmış olması durumunda borçlu yedek edimi yerine getirmeye yetkili fakat zorunlu değildir. Borçlu borçlandığı edimi ifa ederek borcundan kurtulabilecekken alacaklı da borçlu tarafından teklif edilen yedek edimi kabul etmeye mecburdur. Alacaklı yedek edimin seçilmesinden sonra sadece asıl edim bakımından dava açabilir ve takip yürütebilir¹³. Bu nedenle borçlunun yedek edimi seçip ifada temerrüde düşmesi halinde alacaklı asıl edim bakımından talep ve dava hakkına sahip olmakta; gecikmiş olan aynen ifa talebini de yine asıl edim üzerinden istemektedir. Aynen ifanın yerine getirilmesinde borçlu tarafından seçimlik yetkinin kullanılarak ifanın gerçekleştirilmesine ise bir engel yoktur. Seçimlik yetkinin alacaklıya tanınmış olması durumunda ise, borçlu ancak sözleşmede kararlaştırılan asıl edimi ifa ederek borcundan kurtulabilir¹⁴. Burada aslında borç ilişkisinde tespit edilmiş belirli bir edim vardır. Bununla birlikte; alacaklının borçlanılan asıl edim yerine yedek edimi talep etmesi hâlinde, başlangıçta borçlanılan asıl edim yerine borç ilişkisinin içeriği artık yedek edim olur ve borçlu ancak yedek edimi ifa ederek borcundan kurtulabilir. TBK m.125 hükmü uyarınca alacaklıya tanınan aynen ifadan vazgeçerek olumsuz zararın tazminini veya sözleşmeden dönerek olumlu zararın tazminini isteyebilme seçimlik yetkileri bu durumun en tipik örneğidir.

Bir diğer ifa ikamesi *ifa yerine geçen edimdir*. Sözleşme özgürlüğü sınırları içinde taraflar sözleşmenin kurulmasından sonra fakat ifadan önce ya da ifa zamanında borçlanılan edimden başka bir edimin yerine getirilmesini ifa olarak kabul edebilirler (*datio in solutum*). Asıl edimin yerine geçmek üzere başka bir edimin kararlaştırıldığı durumlarda borç yedek edimin ifasıyla sona erer¹⁵. Ancak bunun için yerine getirilen edimin ifa teşkil edeceğine dair alacaklı ve borçlunun anlaşması şarttır¹⁶. Alacaklı, sözleşmede öngörülen edimi bir kez “ifa yerine” kabul ettiği takdirde, bu edimin değer itibarıyla asıl alacaktan az veya

Borçlar Hukuku Genel Hükümleri, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, s. 672; ANTALYA, Gökhan: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.V/1,3, Seçkin Yayınları, Ankara, 2019, s. 211.

⁶ VON TUHR Andreas: Borçlar Hukuku, C.1-2, Ankara, 1983, s.457, EREN, s.908, SEROZAN Rona: Borçlar Hukuku Genel Bölüm, İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme, On iki Levha Yayınları, İstanbul, 2022, s.11.

⁷ EREN, s.1031 vd.

⁸ LOERTSCHER, Denis: De l'effet des obligations, Art.84, Thévenoz, Luc/Werro, Franz: Code des obligations, Commentaire Romand, Lichtenhahn, Genève-Bale-Munich 2003, s.505; ENGEL Pierre: Traite Des Obligations En Droit Suisse Saempfli, Berne 1997, s.81, 638 vd.; BEGUELİN, E.; De La Construction Juridique Du Pactum Reservati Domini, 1899; OĞUZMAN/ÖZ, s.293; GÜMÜŞ, s. 675; ANTALYA, s. 121; KILIÇOĞLU, s.757; SELİÇİ, Özer: “Seçimlik Borçların İfası”, İÜHF, 34(1-4), 1968, s.381; YALMAN, Süleyman: “Edime Uygun İfa Kuralının İstisnaları”, Prof. Dr. Halil Cin’e Selçuk Üniversitesinde 10. Hizmet Yılı Armağanı, SÜHFD, (14), Konya 1995, s.509.

⁹ HOHL, Fabienne: De l'exécution des obligations, Art.72, Thevenoz, Luc/Werro, Franz, Code des obligations, Commentaire Romand, Lichtenhahn, Genève- Bale-Munich 2003, s.471; ENGEL, s.81.

¹⁰ EREN, s.1032; OĞUZMAN/ÖZ, s.293; ANTALYA, s. 122; GÜMÜŞ, s. 676.

¹¹ LOERTSCHER, CR. Art.84, s.505; ENGEL, s.81; SELİÇİ, s.382; YALMAN, s.509.

¹² YUSUFOĞLU, Fülürya: “Borcun Yerine Getirilmesine Yönelik Olarak, Borçlanılan Edim Dışında Bir şeyin Verilmesi”, Prof. Dr. Erden Kuntalp’e Armağan, GSÜHFD, 1, İstanbul 2004, s.689.

¹³ TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s.818; SELİÇİ, s.383.

¹⁴ KOCAYUSUFPAŞAOĞLU/HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s.69; OĞUZMAN/ÖZ, s.293; SELİÇİ, s.383.

¹⁵ TERCİER, s.185; VON TUHR, s.469; OĞUZMAN/ÖZ, s.293; SEROZAN, s. 124; KILIÇOĞLU, s.750; EREN, s.1032, ANTALYA, s. 122; GÜMÜŞ, s. 676.

¹⁶ TERCİER, s.185.

çok olması ise bir önem taşımaz¹⁷. İfa yerine geçen edimle borçlu borcunu ifa etmiş olduğundan borçlu temerrüdünden söz edilemez. Kaldı ki zaten bu yola başvurulmasındaki asıl sebep ifada gecikmenin yaşanmaması ve borçlu temerrüdünün oluşmamasıdır¹⁸. Temerrüt durumunda ise, tarafların borçlanılan edimden başka bir edimi ifa olarak kabul etmeleri yani ifa yerine geçen başka bir edim hususunda anlaşmalarına ise bir engel bulunmaz.

İfa amacıyla edim ise, alacaklıya borcun konusu edimden farklı bir kazandırmada bulunulması, alacaklının bu kazandırma konusu edimi paraya çevirerek alacağını karşılaması ve borçlunun da bu nispette borcundan kurtulması amacıyla yapılan anlaşmadır (*datio solvendi causa*)¹⁹. İfa amacıyla edimde amaç, edimin paraya çevrilerek alacaklının tatmin edilmesidir. Bu nedenle ifa amacıyla edim, ifanın kendisi olmayıp, ifanın temini için bir araçtır. Alacaklı önce kendisine yapılan ifayı paraya çevirmeye çalışır, bundan sonuç alamaz ise asıl alacağını borçludan talep edebilir. Dolayısıyla bu ifa ikamesi alacağın kendiliğinden sona ermesine sebep olmaz. Asıl borcun sona erdirilebilmesi için, ifa uğruna verilen edimin paraya çevrilmesi ve elde edilen paranın alacağı karşılayabilmesi gerekir²⁰. Temerrüt hüküm ve sonuçlarının uygulanabilmesi ise ifa amacıyla edimden beklenen menfaatin sağlanıp sağlanamamasına ve alacaklının tamamen ya da kısmen tatmin edilip edilememesine bağlıdır. Yani ifa amacıyla edimle birlikte sözleşme; ifa uğruna edimin paraya çevrilememesi veya paraya çevrilmekle birlikte elde edilen meblağın alacağın tamamını karşılamaya yetmemesi bozucu şartına bağlanmış olur²¹. Böyle bir durumda alacaklı ifa amacıyla kendisine verilen edimi iade ederek asıl borcun ifasını isteyebileceği gibi, alacağının karşılanmayan kısmı için de talepte bulunabilir. Bu durum somut olayın niteliğine göre borçlu temerrüdü ya da kısmi temerrüt sonuçları da doğurabilecektir²².

İfa uğruna edim sözleşmesiyle birlikte, artık alacaklının ifa uğruna verilen edimi paraya çevirme yükümlülüğü de vardır²³. Ancak tek başına edimin paraya çevrilmesi borçluyu borçtan kurtarmaya yetmez. Alacaklının elde ettiği meblağı iade etmek zorunda olmamasını da gerektirir. İfa konusu edimi paraya çevirme yükümü altında olan alacaklı, bunu mümkün olan en çabuk şekilde gerçekleştirmelidir. Borçlunun uğrayacağı zararın artmasına ancak bu şekilde engel olunabilir ve artan bir meblağ varsa iadesi daha hızlı bir şekilde gerçekleşmiş olur²⁴.

2. Kısmi İfa ve Aynen İfa

Kısmi ifa, muaccel olmuş asli ya da yan edim borcunun tamamen ifa edilmemesini yani nicelik olarak borçlanılan edimin gerisinde kalınmasını ifade eder²⁵. Bölünebilir edimlerde geçerli olan kısmi ifadan söz edebilmek için tamamı muaccel olmuş bir borç söz konusu olmalıdır. Borçlu edimi bir bütün olarak borçlandığından kural olarak alacaklının kısmi ifayı kabul zorunluluğu yoktur²⁶. Bununla birlikte TBK m.84 hükmü ve borcun ifasında bütünlük ilkesi²⁷ uyarınca alacaklının kısmi ifayı ret etmesi, kural olarak onu temerrüde düşürmediği gibi, dürüstlük kurallarına aykırılık oluşturmadan edimin tamamı bakımından borçlu temerrüdü hükümlerinin doğmasına sebep olur.

Alacaklının bazı durumlarda kısmi ifayı kabul yükümlülüğü doğabilir. Buna göre; taraflar sözleşme ilişkisi içinde alacaklıya açık ya da örtülü olarak bu imkânı tanımış olabilir, edimin niteliği gereği bir defada ifa ile gerçekleşmesi mümkün olmayabilir, kısmi ifayı ret dürüstlük kurallarına aykırılık yaratabilir, iş

¹⁷ VON TUHR, s.469; KOCAAĞA, Köksal: “Borçlanılan Edimin İfası Kuralının Bir İstisnası Olarak İfa Amacıyla Edim, BATİDER, XXIV(1), 2007, s.140. CEMAL, Ahmet: “Edime Uygun İfa Kuralının Bir İstisnası Olarak İfa Uğruna Edim (Leistung Erfüllungshalber)”, MHAD, 3(5), 1969, s.243; YUSUFOĞLU, s.682.

¹⁸ SEROZAN, s. 124-125; CEMAL, s.245; YUSUFOĞLU, s.663.

¹⁹ TERCİER, s.185.

²⁰ TERCİER, s.185; YUSUFOĞLU, s.683; ENGİN, B.İlkay: İfa Uğruna Edim, Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu'na 65. Yaş Günü Armağanı, İstanbul 2001, s.852.

²¹ Bununla birlikte bazı yazarlar, bu hâlde asıl alacağın vadesinin şartın gerçekleştiği âna kadar uzadığını kabul eder. Bkz. VON TUHR, s.219; CEMAL, s.253, 255; YUSUFOĞLU, s.684

²² Doktrinde bir görüş ifa amacıyla edim anlaşmasının *tecil anlaşmasını* kapsadığı yönündedir SEROZAN, s.127. İfa tarihini ileriye bırakan tecil, borcun nitelik ve miktarında bir değişiklik yapmamakta sadece borcun muacceliyet tarihine ertelemektedir. TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s.804. Bu görüş her ne kadar borçlu menfaatlerine uygun düşse de alacaklı yönünden ortaya çıkan sakıncalar sebebiyle çok fazla taraftar bulmaz. ENGİN, s.853. Zira henüz muaccel olmamış borçlarda tecil, muacceliyet tarihini öteleyer. Buna karşılık borç muaccel olmuş ancak borçlu henüz temerrüde düşmeden tecil anlaşması yapılmış ise, artık sadece borcun muacceliyeti sona ermiş olur. Böyle bir durumda alacaklının talep hakkı sona ereceğinden aynı zamanda borçlunun da temerrüde düşmesi engellenmiş olur. Borçlunun temerrüde düşmesinden sonra yapılan tecil anlaşması ise anlaşmadan itibaren borçlu temerrüdünü sona erdirir. Bu sebeple vadenin uzatıldığı kabul edilmesi borçlu temerrüdünün gerçekleşmesini engelleyeceği gibi, oluşmuş bir temerrüdün sona ermesine de sebep olur. OĞUZMAN/ÖZ, s.500.

²³ VON TUHR, s.473.

²⁴ CEMAL, s.254; YALMAN, s.505.

²⁵ HOHL, Art.69, s.463 vd.; ENGEL, s.620 vd.; TERCİER, s.197. Ayrıca ANTALYA, s. 142 vd.

²⁶ OFTINGER Karl/JEANPRÉTRE Raymond: Jurisprudence du Tribunal Fédéral sur la partie générale du code des obligations, traduit de l'Allemand, Zurich 1970, s.118; HOHL, Art.69, s.464.

²⁷ Edime uygun ifa için, ifanın nitelik bakımından edime uygunluğunun yanında, nicelik bakımından da edime uygun olması gerekir. Bunun için kural edimin bir bütün hâlinde ifa edilmelidir. Buna ifanın bütünlüğü ilkesi veya “bölümsel ifa yasağı kuralı” denir. Bkz. TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s.764, SEROZAN, s.159.

çevrelerinde geçerli olan âdetler ve ticarî teamüller kısmî ifaya izin verebilir ya da İİK m.111 hükmünde olduğu gibi kanun koyucu bizzat özel düzenleme ile bu imkânı alacaklıya tanıyabilir²⁸.

Emredici bir hüküm olmayan TBK m.84 hükmü karşısında alacaklının kısmî ifayı kabul etmesi durumunda, borçlu ikrar ettiği kısmî alacaklıya ödemekle yükümlüdür (TBK m.84/II). Böylece alacaklının kabul ettiği oranda borç sona erecek, ifa edilmeyen kısım ise geçerliliğini sürdürmeye devam edecektir²⁹. Her ne kadar kısmî ifa alacağın bütününe muaccel kılmasa da borcun muaccel olmasına rağmen ifa edilmeyen kısmî bakımından borçlu kısmî temerrüde düşer. Bununla birlikte kısmî ifadan sonra edimin kalanı alacaklı bakımından hiçbir değer taşımıyorsa, bu durumda artık borcun tamamı yönünden temerrüt hükümleri uygulanmalıdır. Alacaklının kısmî ifayı kabul zorunluluğu bulunmayan ve borçlunun temerrüde düştüğü durumlarda talep ettiği aynen ifa, bölünebilir edim dahi olsa asli edimin bütününe kapsar iken, kısmî ifanın kabul edildiği hallerde aynen ifa edimin yerine getirilmeyen kısmına göre belirlenir.

III. EDİMİN ÖZELLİKLERİNE GÖRE AYNEN İFA DEĞERLENDİRMESİ

Sözleşme ilişkisine bağlılık ilkesi ve edime uygun ifa kuralı gereğince aynen ifa da edime uygun olmalıdır. Kural olarak borçlu temerrüde düşmüş olsa dahi ancak borçlandığı edimi ifa ile borcundan kurtulabilir. Zira temerrüt geçerli olarak kurulmuş bir sözleşme ilişkisine dayanmakta ve borçlunun edim yükümlülüğü de borç ilişkisinin muhtevasına göre belirlenmektedir.

Her ne kadar *ifa* ve *edim* terimleri birbirine oldukça yakın anlamlarda kullanılsalar da aslında farklı iki kavramdır. İfa sayılmayan edimle karşılaşmak mümkün olsa da edim olmayan bir ifadan söz etmek mümkün olamaz³⁰. Tüm borç ilişkileri belirli bir veya birden çok edimi içerir ve edim borcun içeriğini yani konusunu oluşturur ve edim yönünden alacaklı borcun muaccel olmasıyla birlikte talep ve dava hakkına sahip olur³¹.

A. Edim Fiili ve Edim Sonucu Yönünden

Çift yönlü yapısı olan edim, borçlu için yerine getirmek zorunda olduğu bir davranışı yani bir fiili ortaya koyarken alacaklı içinse borçlu tarafından ifa edilecek edimle ulaşılabilecek sonuca varma hedefini içerir. Bu sebeple edim kavramı ile edim fiilinin mi (*Leistungshandlung*) yoksa edim sonucunun mu (*Leistungserfolg*) anlaşılması gerektiği doktrinde tartışma yaratmıştır. Bu ayırım borçlu temerrüdü ve akabinde gereği gibi ifa değerlendirmesinde de önem taşır. Zira ifa bağlamında edim, kimi zaman borçlunun salt özenli bir edim etkinliğinde (edim fiilinde) bulunmasını yeterli kabul ederken, sonuca bağlı borçlar bakımından ise ifanın tamamlanması ancak edimin alacaklının beklentilerini karşılama ile (edim sonucu) ile mümkün olur³².

BGB § 362/I' de yer alan ve ancak borçlanılan edimin alacaklıya sağlanması ile borç ilişkisinin sona ereceğinin hükme bağlandığı Alman hukukunda ifanın edim sonucuna bağlı olduğu kabul edilir³³. Benzer bir düzenleme içermeyen Türk ve İsviçre Hukukları yönünden ise edim fiili ve edim sonucu değerlendirmesinin, borç ilişkisinin doğduğu sözleşme tipine; isimli bir sözleşme ise yasal düzenlemelerin amacına, isimsiz bir sözleşme ise tarafların irade beyanlarının yorumuna bakılarak tespit edilmesi gerekir. Buna göre taraflar belirli bir davranıştan doğacak olan sonucu meydana getirmek üzere anlaşmışlar ise edim sonucuna yönelik bir yükümlülüğün bahsedilir. (TBK m.207/I, m.470 gibi). Bu durumda önemli olan sonucun gerçekleşmesi olduğu için kural olarak şahsen ifa yükümlülüğü bulunmaz. (TBK m.83) O halde borçlu bizzat kendi ifa ederek ya da üçüncü kişi tarafından ifayı sağlayarak temerrüde düşmekten kurtulacaktır.

Hem edim fiilinin hem de edim sonucunun bir bütün olarak birlikte gerçekleştiği yapmama borçları yönünden ise ayırım büyük bir anlam taşımaz³⁴. Diğer taraftan verme ve para borçlarının, kural olarak edim sonucuna yönelik borçlardan; yapma borçlarının ise edim fiile yönelik borçlardan oluştuğu kabul edilse de bu tür bir ayırım her zaman bizi doğru sonuca ulaştırmayabilir³⁵. Genellemeye daha yakın olan ayırım edim fiiline yönelik borçların genellikle sürekli edimli borçlarda, edim sonucuna yönelik borçların ise ani edimli borçlarda görülmesidir³⁶. Zira borçlu tarafından edim sonucunun borçlanıldığı hallerde yapılması gereken

²⁸ Bu istisnalar için bkz. HOHL, Art.69, s.464, 465; ENGEL, s.621, 622.

²⁹ HOHL, Art.69, s.464; EREN, s.1039; ANTALYA, s. 144; GÜMÜŞ, s. 716.

³⁰ İfa sayılmayan, borçlanılmamış ve içeriğinde alacak hakkı barındırmayan bu tarz edimler doktrinde ifasız edimler olarak da adlandırılır ve sebepsiz zenginleşmeye sebep olurlar. KOCAYUSUFPAŞAOĞLU/HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s.34.

³¹ ENGEL, s.77; TERCİER, s.38 vd.; HOHL, Art.68-83, s.459 vd. Ayrıca bkz. İPEK, Eyüp: Edime Uygun İfa Kuralı ve Bu Kuralın İhlaline Bağlı Hukukî Sonuçlar, Seçkin Yayınları, İstanbul 2016.

³² SEROZAN, s.16; KİZİR, Mahmut: Borçlunun Temerrüdünün Sona Ermesi, Adalet Yayınları, Ankara 2012, s.10.

³³ PEDAMON Micheal: Le Contrat en Droit Allemand, LGDJ, Paris, 2002, s.147-148. Alman Hukukunda edim sonucunun gerçekleşmesi ile temerrüdün sona ereceği yönündeki görüşe göre ise, borçlu temerrüdü süreklilik arz eden bir durum olarak kabul edilmemekte, ifa zamanının ihmal edilmesi de sonradan telafi edilebilir kabul edilmektedir. Temerrüdün sona ermesi doğan zararları belirlenme ödevi yönünden önemlidir ve bu zararlar alacaklının temerrüt öncesi ve sonrası mal varlığına göre belirlenir. Bu konuda bkz. KİZİR, s.111-162.

³⁴ SEROZAN, s.16. Eren ise kişisel ya da dar anlamda yapmama edimlerinde borçlunun alacaklıya karşı borçlanmış olduğu şeyin edim eylemi olduğunu belirtmektedir. EREN, s.100.

³⁵ ERMAN, Hasan: Arsa Payı Karşılığı İnşaat Sözleşmesi, Seçkin Yayınları, İstanbul, 2010, s.2; AYDINCIK, Şirin: Yapma Borçlarının İfa Edilmemesi ve Hukukî Sonuçları Özellikle TBK m.113/1 Kapsamında Nama İfa, Yetkin Yayınları, İstanbul 2013, s.21.

³⁶ AYDINCIK, s.23.

davranışlar ile edim fiilinin borçlanıldığı hallerde borcun ifasına yönelik davranışlar borç ilişkisinin zaman unsuru üzerinde etkili olabilir. Şüphesiz ki bu etki bir borç ilişkisinin sadece uzun süreli olmasının tek başına sürekli edimli borç ilişkisi yaratmaya yeteceği sonucu da doğurmayacaktır.

Sözleşme ilişkileri içinde taraflar fiil odaklı bir edimi borçlanıyorlarsa artık borçlu alacaklını hedeflediği sonuca yönelik olan o davranışı yerine getirmekle yükümlüdür. Edim fiilinin amaçlandığı durumlarda borçludan beklenen dikkat ve özen esas olup, sonuç gerçekleşmemiş olsa dahi salt davranışın yerine getirilmesi borcun ifa edildiği anlamını taşır. O halde her ne kadar alacaklı yönünden beklenen ve istenen bir amaç bulunsun da gerçekleşmemiş olması, edimin ifa edilmediği anlamı taşımayacak, yani temerrüt sonucu doğurmayacaktır. Buna karşılık borçlunun edim sonucunu içeren bir borcu ifa etmemesi yani borçlandığı edim ile hedeflenen sonucun gerçekleşmemesi durumunda ise borç ifa edilmemiş sayılacak ve borçlu diğer şartların da gerçekleşmesi ile temerrüde düşebilecektir. Bu durumda aynen ifanın da aynı edim sonucuna hizmet edecek şekilde gerçekleşmesi gerekir. *Edim fiilinin* borçlanıldığı sözleşme ilişkilerinde temerrütün ortaya çıkabilmesi ise alacaklı tarafından beklenen ve istenen amacın gerçekleşmesine göre değil edim fiilinin borçlu tarafından yerine getirilip getirilmemesine göre tespit edilir. Buna bağlı olarak temerrüt hükümlerinin uygulama alanı bulması durumunda, aynen ifadan beklenen yine sonucun doğması değil, borçlu tarafından ifası gerçekleşmeyen edim fiilinin yerine getirilmesidir.

B. Olumlu ve Olumsuz Edimler Yönünden

Bir borç ilişkisinde edim, verme, yapma ya da yapmama şeklinde olabilir³⁷. Borçlunun yükümlü olduğu davranışın “bir şey verme veya yapma” olduğu edimler olumlu; “bir şey yapmama” olduğu edimler ise olumsuz edimler olarak nitelendirilir. Olumlu edim, borçlunun bedeni veya fikri gücü ile yerine getirilecekse şahsi borç; malvarlığından yerine getirilecekse maddi borç söz konusu olur.

1. Verme Borçlarında Aynen İfa

Borçlu temerrüdü kural olarak her tür borç için söz konusu olabildiğinden geciken aynen ifa da bu kapsamda talep edilebilir. Borçlunun alacaklıya bir şeyi vermeyi borçlandığı maddi edimli verme borçları³⁸ bu hususta en fazla uygulama alanı bulan edimleri oluşturur. Bu edimler yönünden gecikmiş borcun aynen ifasının talep edilmesi bizzat verme borcunun muaccel olmasının sonucudur³⁹. Aynen ifa borçlunun kusurlu olup olmadığına bakılmaksızın talep edilebilir.

Verme borçları yönünden taşınır ve taşınmaz mülkiyetinin devrinde yaşanan borçlu temerrüdü, aynen ifa talebinde iki özel durumu ortaya koyar. Buna göre; bir taşınırın mülkiyetini nakletmeyi borçlanan taraf, borcunu yerine getirmekten haksız olarak kaçınır ve temerrüde düşerse, alacaklı, TMK m.716 hükmü uyarınca açacağı ifa davasıyla mahkemeden malın kendisine teslim edilmesine hükmedilmesini talep edebilir⁴⁰. Aynen ifa talebinin hâkim tarafından haklı görülmesi durumunda mülkiyet hâkim kararı ile kendiliğinden geçmeyecek ve eşyanın zilyetliğinin de devri gerekecektir. Diğer yandan taşınmaz mülkiyetinin naklinin borçlanılması durumunda ise, borçlu tescil talebinden haksız olarak kaçınır ve temerrüde düşerse geciken borcun aynen ifası taşınmaz mülkiyetinin devri yönündeki ifa davası ile gerçekleşir (TMK m.716). Hâkim tarafından taşınmaz mülkiyetinin devri yönünde verilen karar, kesinlik kazandığı andan itibaren artık infaz edilmeye gerek kalmadan hak sahipliği durumunda değişiklik yaratan yenilik doğurucu bir karardır⁴¹. Aynen ifanın gerçekleşmesi ve tescile hükmedilmesi yönünde verilen bu karar ile alacak artık irade beyanına ya da şekil şartına bağlı olmadan borçludan alacaklıya geçer⁴² (TBK m.185).

2. Yapma Borçlarında Aynen İfa ve Nama İfa Yetkisi

a. Genel Olarak

Şüphesiz borçların ifasında yaşanan her gecikme borçlu temerrüdü sonucu doğurmayacak bu bakımdan yapma borçlarında borçlu temerrüdü ve aynen ifa talebi edime konu borcun imkânsızlık sınırına göre belirlenebilecektir. Buna göre yapma borcunun zamanında ifa edilmemesi imkânsızlık yaratmıyorsa aynen ifa talebi mümkün iken⁴³; aynı borç yönünden ifa zamanı, borcun ifasını gerçekleştirilebileceği yegâne zaman parçasını ifade ediyorsa bu zamanın geçirilmesi halinde artık borcun ifası imkânsızlık yaratacağı⁴⁴. Bir başka deyişle edim zamanının özel bir ağırlık kazandığı, edimin ivediliğinin en yüksek dereceye çıktığı

³⁷ VON TUHR, s.45 vd.; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU/HATEMİ/SEROZAN/ARPAÇI, s.35 vd.; SEROZAN, s.11; EREN, s.105 vd.; OĞUZMAN/ÖZ, s. 6 vd.; GÜMÜŞ, s.66; KILIÇOĞLU, s.5 vd.

³⁸ ENGEL, s.70,

³⁹ RAMONİ, s.35.

⁴⁰ BAŞOĞLU, s.73; EREN, s.1157.

⁴¹ AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ, s.476.

⁴² EREN, s.1158; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s.265. Ancak aynen ifaya konu alacak hakkının devri eski alacaklının tasarruf yetkisine sahip olmasına bağlı olduğundan taşınmazın bir üçüncü kişiye geçirilmiş olması durumunda artık aynen ifa imkansızlaşacak ve dava konusuz kalacaktır. Bu durumda alacaklının uğradığı zararın tazmini gerekir.

⁴³ ENGEL, s.702.

⁴⁴ COMMENT Albert: De la demeure du débiteur dans les contrats bilatéraux, art. 107-109 CO, Courtenay, 1924, s.94; CHAVANNE Sylvie: Le retard dans l'exécution des travaux de construction, Genève, 1993, s.71.

mutlak kesin vadeli işlemler⁴⁵ ile bazı durumlarda sürekli edimli sözleşmelerde⁴⁶ aynen ifanın gerçekleşmemesi artık temerrüde değil imkansızlığa yol açar⁴⁷.

Aynen ifa talebinin ileri sürüldüğü ifa davası sonrasında cebri icra talebi İİK m.30 hükmüne göre uygulanır. Buna göre yapma borcunun tamamlanarak alacaklıya teslim edilmesi, temerrüde düşmüş olan borçlu tarafından yapılması zorunlu bir iş değilse, icra müdürü tarafından masrafları temerrüde düşmüş olan borçluya ait olmak üzere başka bir kişiye de yaptırılabilir. Konuya ilişkin özel hükümler bir yana (TBK m.304/I, m.306/I, m.473/II, TMK m.812/II gibi) yapma ediminin mutlak kesin vade oluşturduğu durumlarda ise cebri icra mümkün değildir. İmkansızlığın ortaya çıktığı bu durumda aynen ifayı elde edemeyen alacaklı borçlunun kusuru varsa artık sadece uğradığı zararlarının tazminini isteyebilir (TBK m.112)⁴⁸.

Borçlunun şahsen ifa etmek zorunda olmadığı edimler yönünden kanun koyucu TBK m.113/I hükmü ile alacaklıya özel bir imkân sağlar. “*Nama ifa yetkisi*” (ikame ifa) olarak adlandırılan bu imkân ile masraf ve hasarı borçluya ait olmak üzere, ifanın alacaklı tarafından bizzat yerine getirilmesi veya üçüncü kişiye bırakılması mümkündür⁴⁹.

b. Nama İfa Yetkisi

Doktrinde TBK m.113/I hükmünün hukuki niteliği ile ilgili farklı görüşler doğmuştur. İlk görüş, maddenin yapma borcunun aynen ifasının sağlanmasına yönelik cebri icra hukuku hükmü olduğu yönündedir⁵⁰. Buna göre maddeden yararlanmak isteyen alacaklının öncelikle ifa davası açması, hâkim tarafından gecikmiş borcun aynen ifası yönünde karar verilmesi ve borçlunun buna rağmen borcunu yerine getirmemesi durumunda ilgili ilama dayalı maddenin uygulanabilmesi için izin istenmesi gerekir.

TBK m.113/I hükmünü aynen ifayı sağlayan bir hüküm olarak değil, alacaklının borçlunun yapma borcunu ifa etmemesinden doğan zararlarının telafisine yönelik bir tazminat hükmü olarak gören bir diğer görüşe göre ise hüküm maddi hukuka ilişkindir⁵¹. Buna göre hüküm TBK m.112 (İBK m.96) ile bağlantılıdır ve daha özel bir hüküm niteliği taşıdığından borcun hiç/gereği gibi ifa edilmemesi durumunda tazminat yükümlülüğü doğar. Borçlunun aynen ifası esas olduğundan, alacaklının talebi (TBK m.113/I) ancak aynen ifa yükümlülüğünün sona ermesi ile mümkündür. Bu nedenle öncelikle borçluya ek süre verilip aynen ifa talep edilmeli, ifa gerçekleşmezse borçluya aynen ifadan vazgeçildiği bildirilmelidir. Böylelikle alacaklının

⁴⁵ Alman doktrininde kabul edilen iki tip kesin vadeli işlem türü bulunur: “*Mutlak kesin vadeli işlem*” ve “*Nispi kesin vadeli işlem*”⁴⁵: *Mutlak kesin vadeli işlemler*, sözleşmenin amacının ve alacaklının sözleşmeden beklediği menfaati elde edebilmesinin, ifanın zamanında gerçekleştirilmesine bağlanmış olduğu yani ifa zamanının edimin unsuru haline geldiği işlemlerdir. *Nispi kesin vadeli işlemler ise* ifa için kesin bir tarihin kararlaştırıldığı, ancak borçlanılan edimin sonradan ifasının da sözleşmenin amacına hizmet edebileceği işlemlerdir ve kararlaştırılan vade ya da süre alacaklı için önemli olsa da ifanın bu vade ya da süreden sonra yapılması da mümkündür. Bu işlemler yönünden ifa zamanı olarak belirlenen günün gelmesi *temerrüdün doğumu için yeterli olup*; karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde artık ek süre tayini zorunluluğunu ortadan kaldırmakta ve doğrudan seçimlik hakların kullanımı imkânı doğmaktadır. *Mutlak kesin vadeli işlemler* yönünden ise ifa zamanından sonra gerçekleştirilmek istenen edim, artık sözleşme ile kararlaştırılmış olan edim değil ve ortaya çıkan temerrüt artık edimin niteliğini değiştirmek ve edim artık *imkansızlaşmaktadır*⁴⁵. Bu ayırımın Türk ve İsviçre Hukukları yönünden benimsenmemesinin en temel sebebi ise Alman Hukuku ile Türk ve İsviçre Hukuklarında borca aykırılık halleri arasında var olan düzenleme farklılıklarıdır. Nitekim ayırımın yapıldığı Alman hukuku yönünden Türk ve İsviçre Hukuklarının aksine borçlu temerrüdü BGB § 323 hükmünde kusura dayalı bir düzenleme içerir. Bu konuda bkz. THÉVENOZ, Art. 108, s. 644, 645; SEROZAN, s.77,78; KESKİN, Dilşad: “Kesin Vadeli İşlemlerde İfa Etmeme: Temerrüt ve İmkansızlık”, GÜHFD, 11(1-2), 2009, s. 214 vd.

⁴⁶ Sürekli edimli borç ilişkileri yönünden temerrüt özel olarak TBK m. 126 hükmünde metne alınmıştır. Buna göre ifasına başlanmış sürekli edimli sözleşmelerde, borçlunun temerrüdü hâlinde alacaklı, ifa ve gecikme tazminatı isteyebileceği gibi, sözleşmeyi feshederek, sözleşmenin süresinden önce sona ermesi yüzünden uğradığı zararın giderilmesini de isteyebilir. Dikkat edilecek olursa kanun koyucu sürekli edimli sözleşmelerde sürekli edimin ifasına başlanıp başlanmamasına göre bir ayırım yapmakta ve ifasına başlanmayan sürekli edimli sözleşmeler için genel borçlu temerrüdü hükümlerine, ifasına başlanan sürekli edimli sözleşmeler için ise TBK m. 126 hükmüne göre düzenleme getirmektedir. Bu konuda bkz. ENGEL, s. 111; TERCİER, s. 60, 238, 239; THÉVENAZ, Art. 107, s. 640; VON TUHR, s. 50; EREN, s. 111; KOÇAYUSUFPAŞAOĞLU/HATEMİ/SEROZAN/ARPAÇI s. 38; SEROZAN, s. 295, 296; TEKİNAY/AKMAN/BURCOĞLU/ALTOP, s. 10, 11; SELİÇİ, s. 5 vd.; TÜMERDEM, s. 27 vd; ATEŞ, s. 186 vd.

⁴⁷ CUENDET Jean: *La faute Contractuelle et Ses Effets*, Lausanne, 1970, s.54; STANİSLAS, Guy: *Le droit de résolution dans le contrat de vente : sanction de l'inexécution des obligations contractuelles : étude de droit suisse*. Genève : Georg, 1979, s.99; RAMONİ, Claude: *Demeure du débiteur et contrats de droit suisse*, Zurich 2002, s.31; COMMENT, Albert: *De la demeure du débiteur dans les contrats bilatéraux*, art. 107-109 CO, Courtenay, 1924, s.94; TERCİER, s.232; SEROZAN, s. 296. Sürekli borç ilişkileri yönünden Serozan bu durumun sebebini imkansızlık ile değil sözleşmenin konusunun değiştirilememesi ile açıklamaktadır. Bkz. SEROZAN, (*Dönme*), s.163. Ayrıca bkz. HELVACI, Serap: *Kişilik İşlemi Hakları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1993, s.45.

⁴⁸ TERCİER, s.233.

⁴⁹ Nama ifa kavramı yanında “ikame icra” ve “ikame işlem” terimleri için bkz. SEROZAN, s.302; ŞENOCAK, Zariye: *Eser Sözleşmesinde Ayıbın Giderilmesini İsteme Hakkı*, Turhan Yayınları, Ankara 2020, s.192. Ayrıca bkz. ÖZ, Kemal: *İsviçre Federal Mahkemesi 1. Hukuk Dairesi'nin Nama İfanın Hukuki Niteliğine İlişkin 31 Mart 2016 Tarihli Kararı*, AÜHFD, 66(1) 2017, s.303-310; ANTALYA, s.223 vd.

⁵⁰ VON TUHR, s.91. Detaylı bilgi için bkz. AYDINCIK, s.88 vd.

⁵¹ Luzern Yüksek Mahkemesi tarafından kabul edilen bu görüş hakkında bkz. THÉVENOZ, Art.98, s.575.

hâkimden izin isteme imkânı doğar. Bu imkân ayrıca borçlunun kusuruna bağlı değildir⁵². Nama ifa yetkisi borçlu temerrüdü durumunda ayrıca aynen ifa talebinde bulunmaktan ya da seçimlik hakları kullanma imkanından vazgeçilmesi ile mümkündür.

Bir diğer görüşe göre, hüküm yapma borcunun aynen ifasına ilişkindir ve cebri icra hükmü değil maddi hukuka ilişkin bir hükümdür⁵³. İfa teorisi olarak da adlandırılan bu görüşe göre, maddeye başvurulabilmesi için alacaklının önceden ifa davası açması ve mahkeme hükmüne sahip olması gerekmez. Alacaklı dilerse doğrudan doğruya TBK m.113/I hükmüne dayanarak dava açabilir ve hâkimden masrafları borçluya ait olmak üzere işi bizzat yapmak yahut üçüncü bir kişiye yaptırmak yönünde izin vermesini talep edebilir⁵⁴. Alacaklının bu hakkı kullanabilmesi için sadece borçlunun ediminin muaccel olması, diğer bir ifadeyle alacaklı bakımından borcun ifasının talep edilebilir hale gelmiş olması ve borçlunun da borcu ifa etmek zorunda olması gerekli ve yeterlidir⁵⁵.

Doktrinde ileri sürülen ikame değer teorisine göre ise, hüküm ifa teorisinin savunduğu gibi maddi hukuka ilişkin olmakla birlikte farklı olarak aynen ifa yükümlülüğünün sona ermesini de arar⁵⁶. Borçlunun taahhüt ettiği edimi sözleşmede kararlaştırılan şekilde yerine getirmesi önemli olup, nama ifanın aynen ifa anlamına gelmediği ve edimin masrafları borçluya ait olmak üzere başkası tarafından yerine getirilmesinin ancak ifa ihlali halinde tali olarak gündeme gelebileceği yönündedir. Bunun için de ya edimin subjektif olarak imkânsız hale gelmesi ya da alacaklının borçlu temerrüdü hükümleri uyarınca aynen ifa talebinden vazgeçmesi gerekir⁵⁷.

Kanaatimizce alacaklının TBK m.113/I hükmüne göre nama ifa talebiyle mahkemeye başvurabilmesi için öncelikle borçluyu temerrüde düşürmüş olması gerekli ve yeterlidir⁵⁸. Temerrüde düşen borçlu karşısında nama ifa yetkisi için hâkimden izin almak isteyen alacaklı borçluya ifa talebini içerir ihtarda bulunmalı ve onu temerrüde düşürmeli, ardından aynen ifada bulunması için ek süre tayin etmelidir. Alacaklı bu sürenin sonunda seçimlik haklarını kullanmak yerine TBK m.113/I hükmüne başvuracak ise aynen ifa talebinden vazgeçtiğini borçluya derhal bildirmelidir. Zira kanun koyucu derhal bildirim yapılmadığı sürece karine olarak alacaklının hala aynen ifa talebinde kararlı olduğunu kabul eder⁵⁹. Diğer yandan alacaklı aynen ifadan vazgeçme yönündeki iradesini seçimlik haklarını kullanarak da ortaya koyabilir. Buna göre aynen ifadan vazgeçerek olumlu zararının tazminini talep etmesi ya da sözleşmeden dönerek olumsuz zararlarının tazminini isteme iradesi de aynı yönde değerlendirilir.

Borçlu temerrüdü hükümleri karşısında TBK m.113/I ancak tali bir hak niteliği taşıyabilir. Alacaklının borçluya yaptığı bildirim ile borçlunun gecikmiş borcun aynen ifasını yerine getirme imkânı da ortadan kalkmakta; böylelikle artık aynen ifa ile borcundan kurtulamamaktadır. O halde TBK m.113/I hükmünde düzenlenen nama ifa yetkisi, temerrüde düşen borçluya karşı talep edilebilen aynen ifa, olumlu zararın tazmini ya da sözleşmeden dönerek olumsuz zararın tazmini seçimlik haklarının yanında ayrıca alacaklıya tanınmış yeni bir seçimlik hak görüntüsünde ortaya çıkar⁶⁰. Ancak bu hakkın TBK m.123 uyarınca var olan seçimlik haklardan farkı, alacaklının tek taraflı irade beyanı ile değil dava yoluyla kullanılabilmesidir.

3. Yapmama Borçlarında Aynen İfa

Yapmama borçları yönünden hem aynen ifanın hem de borçlu temerrüdünün mümkün olup olamayacağı konusunda doktrinde farklı görüşler bulunur. Baskın görüş, yapmama borçlarında korunacak menfaatin bulunması kaydı ile tıpkı verme ve yapma borçlarında olduğu gibi aynen ifanın ifa davası ile talep edilebileceği; edim imkansızlaşmış veya imkansızlaşmamakla birlikte yapmama borcunun ifası güven ilişkisini etkilemiş ise bu imkânın ortadan kalkacağı yönündedir⁶¹. Yapmama borçlarına aykırı davranışların imkânsızlık yaratacağı ve alacaklının aynen ifayı ifa davası ile talep etmesine imkân olmadığı yönündeki azınlık görüşü ise, bu borçlara bir defa aykırı hareket edilmesi halinde artık bu aykırılığın giderilemeyeceği

⁵² KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz: Karine ve Borçlar Kanunu'nun 96.maddesindeki Kusur Karanesi, Yargıtay Dergisi, 10(3), 1984, s.272 vd.

⁵³ THÉVENOZ, Art.98, s.574; AYAN, s.178, 179; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s.922, 923.

⁵⁴ TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s.923. Yargıtay kararlarında ifa teorisini benimsendiği yönünde bkz. KURT, s.202.

⁵⁵ THÉVENOZ, Art.98, s.575.

⁵⁶ ŞENOCAK, s.194.

⁵⁷ ŞENOCAK, s.194, 195.

⁵⁸ Aynı yönde bkz. AYAN, s.176; AYDINCIK, s.106; ŞENOCAK, s.194, 195.

⁵⁹ HAVUTÇU, s.60; OĞUZMAN/ÖZ, s.421.

⁶⁰ AYDINCIK, s.107; ŞENOCAK, s.194, 195. Aksi yönde bkz. VON TUHR, s.90, 91; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s.921. İsviçre hukukunda cebri icra usulü icra ve iflas hukuku ile Federal ve Kantonal İcra Hukuku kurallarına göre yürütüldüğünden farklı hukuki nitelendirmeler bulunmakla birlikte Federal Mahkemenin de İBK m.97/II hükmü uyarınca, borçlu temerrüdü karşısında alacaklıya aynı yönde seçim imkânı verdiği görülmektedir. THÉVENOZ, Art.98, s.575, 576. Örnek olarak bkz. ATF 130 III 302; ATF 126 III 230; ATF 107 II 50.

⁶¹ Dural, kanunda hüküm bulunmamasının aynen ifayı talep için ifa davası açılmasına engel olmayacağını belirterek, alacaklının önceliğinin tazminat değil aynen ifa olduğunu belirtir. Bununla birlikte yapmama borçlarında imkansızlığın da bulunabileceğini ancak bu durumun ifa davasına engel olmayacağını çünkü imkansızlığın borç yönünden, ifa davası açma imkanının ise borcun ilerideki ihlallerini önlemek yönünden öngörüldüğünü belirtmektedir. DURAL, Mustafa: Akitten Doğan Yapmama Borçları, MHAD, 4(6), 1970, s.20 vd.

ve alacaklının sadece TBK m.113/II hükmüne başvurabileceği fikri üzerine kurulmuştur⁶². Ancak belirtmek gerekir ki TBK m.113/II hükmünde yer alan ve yapmama borcuna aykırı davranan borçlunun bu aykırı davranışının doğurduğu zararları giderme yükümlülüğü aslında borçlu temerrüdüne ait genel hükümlere gidilmesine gerek kalmadan alacaklının olumlu zararlarının tazmine imkân tanır. Böylelikle ayrıca borçluya ihtara da gerek kalmaz⁶³. Diğer yandan dikkat edilirse bu imkân aynen ifanın talep edilebilmesine de engel oluşturmaz⁶⁴.

Borçlu temerrüdü kural olarak her tür borç için söz konusu olabilse de yapmama edimleri yönünden temerrüt hükümlerinin mi yoksa imkânsızlık hükümlerinin mi uygulama alanı bulacağı doktrinde uzun yıllardır tartışma konusu olmuştur⁶⁵. Yapmama borçlarında imkânsızlık hükümlerinin uygulanması gerektiğini düşünen yazarlardan bir kısmı bu borçlara bir kere aykırı hareket edildiğinde tekrar aynı zamana dönülmesi mümkün olmadığından hareket etmekte⁶⁶; *Mommsen* gibi kimi yazarlar ise edimin yerine getirilme şekliyle yola çıkmaktadır. Bu yazarlara göre temerrüt haksız bir unutmama ve ihmal niteliğinde menfi bir durum olduğundan, yapmama borçlarında ihlal ancak olumsuz bir fiil ile gerçekleşebilir, dolayısıyla yapmama borçlarında temerrüt değil ancak imkânsızlık söz konusu olur. Aslında her iki kurum kanun koyucu tarafından ayrı ayrı düzenlenmiş olmasına rağmen borçlu temerrüdünü kısmi imkânsızlık olarak değerlendiren ve imkânsızlık kavramını kısmi imkânsızlık söz konusu olduğunda temerrüt ile eşitleyen bu görüşe göre edim; ifa yeri, konu ve ifa zamanı olmak üzere üç önemli öğeden oluşur. Bu görüş taraftarları, zaman ve yer unsurlarına uyulmaması durumunda kısmi imkânsızlık doğacağı düşüncesinden hareketle ifanın zamanında gerçekleşmemesini (yani temerrüdü) kısmi imkânsızlık saymaktadırlar⁶⁷.

Bir diğer görüşe göre, yapmama borcunun daha sonra ifası alacaklı için bir anlam ifade ediyorsa, başka bir deyişle sonradan ifa alacaklı bakımından değer taşıyorsa ve temerrüdün diğer şartları da oluşmuşsa, bu borçlu yönünden de borçlu temerrüdünün doğabileceği yönündedir⁶⁸. Burada alınması gereken ölçüt, tıpkı sürekli edimli borç ilişkilerinde olduğu gibi ifanın mümkün olup olmadığıdır.

Bazı yazarlar ise yapmama borcunun mutlak kesin vadeli işlem olup olmamasına göre bir değerlendirme yapmakta ve eğer yapmama borcu bölünemeyen bir borç ise ya da aykırılık ilişkisinin temelindeki güven ilişkisini sarsıyor ise artık borca bir kez aykırılığın borcu tamamen imkânsız kılacağını; bununla birlikte mutlak kesin vadeli işlem olmayan diğer durumlarda ise temerrüdün mümkün olduğunu belirtmektedirler⁶⁹.

Son görüş ise, yapmama borcunun ihlali halinde alacaklıya temerrüt hükümleri ile tıpkı kusurlu imkânsızlıkta olduğu gibi olumlu zararın tazminini isteme konusunda seçim hakkı bırakmaktadır⁷⁰. Alacaklıya bu seçim hakkı verilirken olumlu zarar tazmini için ihtara ihtiyaç duyulmaz. Bu durum temerrüt hükümlerinin ihtara gerek kalmadan kendiliğinden uygulanabilmesi şeklinde öngörülür. Böylelikle yapma ve yapmama borçlarına aykırılık durumunda alacaklı hâkimden sözleşmeye aykırılığın tespitini, edimin ikame ifasını ya bizzat kendisi ya da üçünü bir kişi tarafından gerçekleştirilmesine izin verilmesini, ifa masrafları ile gecikmeden doğan zararın borçludan tahsilini isteyebilir⁷¹.

Bizim görüşümüz de temerrüt ve imkânsızlık değerlendirmesinin alacaklının ifaya olan menfaatinin devam edip etmemesine göre belirlenmesi gerektiği yönündedir. Buna göre yapmama edimine ait borcun bir defa ihlal edilmesi alacaklının ifadan beklediği menfaati ortadan kaldırıyor ise imkânsızlık hükümlerinin uygulanması gerekirken; aykırılığa rağmen alacaklının ifa menfaati devam ediyorsa temerrüt hükümleri uygulama alanı bulabilir⁷². Sonradan ifası mümkün olan yapmama borçları yönünden ise temerrüt hükümleri uygulanabileceğinden aynen ifa talebi de somut durumun özelliklerine göre değerlendirilir.

C. Seçimlik Edimlerde Aynen İfa

En az iki edimin borcun konusunu teşkil ettiği ve bu edimlerden sadece birisinin borçlu, alacaklı veya üçüncü kişi tarafından seçilerek belirlendiği borçlara seçimlik borç (*obligation alternative*) denir⁷³. Bu

⁶² TERCİER, s.213; OĞUZMAN/ÖZ, s.395. Yazara göre TBK m.113/3 düzenlemesi gecikmiş borcun aynen ifasını değil, tazminatın tarzını belirleyen bir hükümdür.

⁶³ ENGEL, s.703; THÉVENOZ, Art.98, s.576.

⁶⁴ THÉVENOZ, Art.98, s.576; DURAL, s.21. Aksi yönde bkz. OĞUZMAN/ÖZ, s.395.

⁶⁵ TANDOĞAN, s.470; BARLAS, s.15; BOVAY, s.794.

⁶⁶ Bu görüşün temelinde yapmama borçlarının kesin vadeli işlem olarak kabul edilmesi yatar. BARLAS, s.15. Ayrıca Dural, yalnız bir defa aykırı davranılmak ile alacaklının menfaatinin sona ereceği yapmama borcu ise borcun tamamının imkânsız olacağını ancak art arda ifa edilecek yapmama borçlarında vadesi gelen borç için imkânsızlığın söz konusu olacağını, borcun geri kalanı için ifanın mümkün olduğunu belirtir. DURAL, s.16, 21.

⁶⁷ ZIMMERMANN, s.810. Ayrıca bkz. MOMMSEN, Friedrich: Beiträge zum Obligationenrecht. Dritte und letzte Abtheilung. Die Lehre von der mora nebst Beiträgen zur Lehre von der Culpa, Braunschweig 1855. Bkz. ATEŞ, s.52 vd.

⁶⁸ TANDOĞAN, s.470; BOVAY, s.785.

⁶⁹ DURAL, s.156 vd.

⁷⁰ TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s.924.

⁷¹ TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s.923.

⁷² Bu durumda dahi temerrüt hükümlerini uygulanamayacağı çünkü borçlu temerrüdünün sonuçlarının yapmama borçlarının niteliği ile uyumlu olmadığı meselenin sözleşmenin müspet ihlali ile çözümlenebileceği yönünde bkz. BAŞOĞLU, s.103.

⁷³ ENGEL, s.80; TERCİER, s.184; 1967, HOHL, Art.72, s.471. Ayrıca bkz. PIOTET, Paul: Le contrat Estimatoire, dit de soumission ou de consignation, Berne 1967; GÜMÜŞ, S. 718 ; ANTALYA, s. 138 vd.

borçlarda, borca konu edimlerden biri seçilerek ifa konusu belirlenir. Bu sebeple seçimlik borçlarda en önemli husus ifanın konusunu belirlemede açıklık olması, belirsizlik olmamasıdır⁷⁴. Seçimlik borca konu edimler aynı ya da farklı vasıf ve niteliklere sahip olabilir ve edimlerin değer yönünden eşit olmaları gibi bir zorunluluk da bulunmaz⁷⁵.

Seçim hakkının kullanılmasıyla borcun konusu artık tek bir edim haline geldiğinden hakkın değiştirici yenilik doğurucu hak olduğu kabul gören görüştür⁷⁶. Seçim hakkının kullanıldığına dair beyanın muhataba ulaşmasıyla birlikte, hak hüküm ve sonuçlarını doğururken, seçimden dönmek, ancak karşı tarafın rızası ile mümkün olabilir⁷⁷.

Seçim hakkı, hukukî ilişkiden ve işin mahiyetinden aksi anlaşılmadıkça, borçluya ait olmakla birlikte (TBK m.87) alacaklı ya da üçüncü kişiye bırakılması da mümkündür. Seçim hakkı şahsa sıkı sıkıya bağlı bir hak değildir ancak bağımsız olarak devri mümkün yenilik doğurucu bir hak da olmadığından, borç ilişkisinden ayrı olarak devredilemez⁷⁸.

Seçim hakkının alacaklıya tanınması ve alacaklının seçim hakkını kullanmaması durumunda genel kabul gören görüş alacaklı temerrüdünün gerçekleşeceği yönündedir⁷⁹. Zira alacaklının seçim hakkını kullanmaması sebebiyle hangi edim ifa edeceğini bilemeyen borçlu borca uygun bir şekilde ifasını teklif edeceği edimi de bulamayacaktır. Bu noktada borçlunun, seçim hakkını kullanmayan alacaklıyı bu hakkını kullanmaya davet etmesi alacaklı temerrüdünün gerçekleşmesi bakımından yeterlidir⁸⁰.

TBK m.84 hükmü uyarınca başka türlü olduğu işin niteliğinden anlaşılmadıkça seçim hakkı borçluya aittir. Seçim hakkının borçluya tanınması durumunda, borcun ifa edilebilir hale gelmesi hakka sahip borçlunun bu hakkını kullanmasına bağlıdır. Aksi kararlaştırılmadıkça borçlu en geç ifa zamanına kadar seçim hakkını kullanmak zorundadır. Bu hakkın kullanılmaması borçlu temerrüdüne yol açar ve alacaklı aynen ifa talebinde ısrar ederse borçlu kendisine yapılan ihtar sonrası seçimlik hakkını kullanarak ifayı yerine getirebilir. Elbette alacaklının aynen ifa talebi dışında karşılıklı borç yükleyen sözleşmelere ait seçimlik hakları kullanması da mümkündür⁸¹. Alacaklının bir diğer imkânı ise TBK m.125 ve devamı hükümleri yerine borçluya karşı seçimlik ifa davası açmasıdır. Bu durumda alacaklı edimlerden birini isteyemeyecek hâkimin vereceği karar ise seçimlik bir karar olacaktır. Hâkim tarafından verilen karar üzerine borçlu artık seçeceği edimlerden birini yerine getirmek zorundadır⁸².

Seçim hakkının kullanılması seçilmeyen edimleri borcun konusu olmaktan çıkartacağından, borçlunun seçtiği bir edimi ifada temerrüde düşmesi durumunda artık borcun konusu baştan itibaren tek edim olarak kabul edilmeli ve seçilmeyen edimler borcun konusu olmaktan çıkarılmalıdır. Dolayısıyla seçim hakkını kullandıktan sonra temerrüde düşen borçlu seçim hakkı ile bağlıdır ve kural olarak alacaklının aynen ifa talebi karşısında seçiminden dönerek diğer edimleri ifa etmeyi tercih edemez. Alacaklının bu konuda borçluya yetki vermesi ise her zaman mümkündür⁸³.

D. Ani, Dönemsel ve Sürekli Edimlerde Aynen İfa

1. Genel Olarak

Edimin ifa süresi dikkate alınarak yapılan ayırımı göre ani edimli sözleşmelerde, borcun ifası sırasında alacaklının ifaya olan çıkarının zaman birimiyle ölçülemeyecek bir an içinde gerçekleştiği kabul edilmekte ve asli edimleri ani edim olan borç ilişkileri de *ani edimli (ifalı) borç ilişkileri* olarak nitelendirilmektedir⁸⁴. BK m.117 ve devamı hükümlerine bağlı borçlu temerrüdü ani edimli borç ilişkileri bakımından uygulama bulur.

Doktrinde baskın görüş ifanın ani mi sürekli mi olduğu belirlenirken borçlunun faaliyetlerinin değil, alacaklının edime olan çıkarının değerlendirilmesi gerektiği yönündedir. Buna göre alacaklının edimden menfaatinin bir an içinde mi olduğu yoksa bir süreye mi yayıldığına tespiti önem taşır⁸⁵. Borçlunun borcunu zaman içinde devamlı ve aralıksız yani sürekli bir davranışla ifa edebildiği hallerde sürekli edim söz konusu

⁷⁴ HOHL, Art.72, s.471; TERCİER, s.64.

⁷⁵ HOHL, Art.72, s.471; OĞUZMAN/ÖZ, s.294; EREN, s.1083.

⁷⁶ HOHL, Art.72, s.471; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU/HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s.64; EREN, s.1084; OĞUZMAN/ÖZ, s.294; SELİÇİ, s.387; ŞENGÜL, s.221. Aksi yönde bkz. YÜCE, (*Edimi Belirleme Yetkisi*), s.3205.

⁷⁷ VON TUHR, s.71; SELİÇİ, s.386; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s.814; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU/HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s.64.

⁷⁸ SELİÇİ, s.388.

⁷⁹ KILIÇOĞLU, s.755; OĞUZMAN/ÖZ, s.294; SELİÇİ, s.393; EREN, s.1086.

⁸⁰ Bu konuda bkz. ATF 110 II 148; HOHL, Art.72, s.471, dpn.7. Böyle bir durumda seçim hakkının borçlu tarafından yapılacağı yönünde bkz. TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s.815 SEROZAN, s.118. Seçim hakkı alacaklıya borç olarak yükletilmiş ise borçlunun borçlu temerrüdü hükümlerine gidebileceği yönünde bkz. OĞUZMAN/ÖZ, s.295, dpn.131, TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s.815, ANTALYA, s. 140.

⁸¹ HOHL, Art.72, s.471.

⁸² VON TUHR, s.80.

⁸³ ATEŞ, s.161 vd.

⁸⁴ ENGEL, s.79.

⁸⁵ SELİÇİ, s.7 vd.; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU/HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s.40 vd; KUNTALP, E.; Ard Arda Teslimli Satım Akdi, Ankara, 1968; s. 18, 19. Ayrıca bkz. SEROZAN (*Dönme*), s.171, dpn.24.

olup, tarafların asli borçlarından en az birinin sürekli edim içerdiği borç ilişkilerine *sürekli edimli borç ilişkileri* denir⁸⁶. TBK m.126 bu tür borç ilişkileri yönünden borçlu temerrüdünü özel olarak düzenler.

Borçlunun zaman içinde düzenli olan veya olmayan aralıklarla borcunu ifa etmesi gereken haller ise aralıklı edimleri oluşturmaktadır. Bu tarz borçlarda borcun kısım kısım muaccel olması söz konusu olabileceği gibi aynı borç ilişkisinde borçların zaman aralıkları ile doğması da mümkündür. *Art arda teslimli (aralıklı ve dönemsel edimli) borç ilişkilerinin* sürekli edimli borç ilişkisi sayılıp sayılmayacağı da doktrinde tartışmalı olup baskın görüş her durumun ayrı ayrı ve amaca uygun değerlendirilmesi yönündedir⁸⁷. Buna göre sürekli borç ilişkileri ile sürekli borç ilişkisi niteliği taşımayan art arda teslimli borç ilişkileri yönünden borçlu temerrüdüne bağlı aynen ifa talebinin ayrıca değerlendirilmesi yerinde olur.

2. Sürekli Edimli Sözleşmelerde

TBK m.126 hükmü uyarınca ifasına başlanmış sürekli edimli sözleşmelerde, alacaklı, ifa ve gecikme tazminatı isteyebileceği gibi, sözleşmeyi feshederek, sözleşmenin süresinden önce sona ermesi yüzünden uğradığı zararın giderilmesini de isteyebilir. Borçlunun temerrüdünün şartlarını düzenleyen TBK m.117 tüm borç ilişkileri için uygulama alanı bulmaktadır. Bu sebeple sürekli borç ilişkilerinde borçlunun temerrüdünden söz edilebilmesi için m.117 de sayılan şartların da gerçekleşmesi gerekir.

Sürekli edimli sözleşmelerde sürekli edimin ifasına henüz başlanmadan temerrüt şartları oluşursa, uygulanması gereken hüküm genel borçlu temerrüdü ve TBK m.125 hükmünde tanınmış olan seçimlik haklardır⁸⁸. Sürekli edimin ifasına başlandıktan sonra ortaya çıkan borçlu temerrüdü yönünden ise TBK m.126 hükmü uygulanır. Bu madde alacaklıya aynen ifanın devamını ve gecikme ya da ifanın kesilmesi sebebiyle doğan zararın tazminini ya da sözleşmeyi feshederek ifa edilmeyen kısım sebebiyle uğranılan olumlu zararın tazminini talep etmek hakkı tanır⁸⁹. Fesih hakkının kullanılması durumunda, fesih dönemine ilişkin borçların varlığına dokunulmamakta, bu andan sonrası için borç ilişkisi ortadan kaldırılmaktadır. Dolayısıyla karşılıklı iade talepleri de fesih sonrası döneme ait olan edim veya edim kısımları için söz konusu olur.

Sürekli borç ilişkisine bağlı olarak alacaklının aynen ifa ve gecikme tazminatı talep etmesi durumunda borç ilişkisi devam eder. Gecikme tazminatı talebinin kabul edilip edilmemesi borçlunun temerrüde düşmekte kusursuzluğunu ispatına bağlıdır. Aynen ifa talebi için borcun muaccel olması yeterli olup, ifanın gerçekleştirilme şekli somut olaya göre farklılık gösterebilir. Doktrinde bazı yazarlar, alacaklının aynen ifayı talep etmesi halinde işin bitiş süresi varsa, borçlunun bu bitiş süresine ifayı durduğu süre kadar süre ekleyerek ifaya devam etmesi gerektiğini ileri sürmektedir⁹⁰. Bu süre eklemesine rağmen alacaklının karşılanamayan zararları ise gecikme tazminatı ile tazmin edilir. Bununla beraber sözleşme ifa süresinden sonra ifa imkansız hale gelirse veya borçlu kesin olarak ifa etmeyeceğini belli ederse ya da alacaklı için ifa artık faydasız hale gelmişse alacaklı sözleşmeyi feshetmelidir.

Bir diğer görüş ise, karşılıklı borç yükleyen sözleşmelere ait seçimlik hakların kıyasen uygulanması ve ifanın sadece yerine getirilmeyen süreye ilişkin olan kısmından vazgeçilerek olumlu zarar tazminini talep edilmesi yönündedir⁹¹. Bu görüş sözleşme kurulduğu sırada kararlaştırılan ifa süresinde değişiklik yaratmaz. Dolayısıyla yapılan işin miktarı değil sözleşme süresi önem taşır. Bu sebeple alacaklının sözleşme süresine sadık kalmak isteği ve özellikle ifa süresinden sonra ifanın imkansızlaştığı ya da faydasız hale geldiği durumlarda işin niteliğine uygun düşeceği ifade edilir.

Kanaatimizce sürekli edimli sözleşmelerde edim fiillerinin ve sonuçlarının tekliği söz konusu olmadığından ve asli edim yükümlülüğü tek seferde yerine getirilmediğinden karşılıklı ilişki farklı bir görünüm ortaya koyar⁹². Edimlerin ifası belli bir zaman dilimine yayıldığı için bu edimlerin belirlenen zaman dilimi sürecinde ifa edilmeleri esastır. Dolayısıyla edim değerlendirmesi yapılırken sürekli borç ilişkisine ait edimlerin bütünü üzerinden değerlendirme yapmak ya da teknik anlamda edimleri bölerek kısmi edimlere ayırmak doğru değildir. O halde yapılması gereken sürekli borç ilişkisi içinde yer alan bağımsız her edim ile borç ilişkisine ait toplam edim arasındaki ayırımın belirlenmesidir.

Karşı edimi elde etmek istek ve iradesi toplam edime ya da belli bir zamanda ifası gereken bağımsız bir edime ilişkin olabileceğinden karşılıklı sözleşmenin bütünü içinde değerlendirilir. Bu noktada bağımsız ayrı bir edimin mi yoksa sözleşmenin bütünü mü esas alınarak değerlendirme yapıldığı önem taşır. Bu sebeple temerrüde düşülen edimin sözleşmenin bütünü üzerindeki etkileri esas alınarak aynen ifa değerlendirmesi yapılmalıdır.

Her şeyden önce taraflar sözleşme özgürlüğü sınırları içinde edimlere ait temerrüt sonuçlarını özel bazı hükümlere bağlayabilirler. Bu durumda aynen ifa, belirlenen kurallar çerçevesinde yerine getirilir. Ancak böyle bir anlaşma bulunmadığı hallerde ifasında temerrüdü düşülen edimin sözleşmenin bütünü

⁸⁶ ENGEL, s.111; TERCİER, s.60, 238, 239; THÉVENAZ, Art.107, s.640.

⁸⁷ Bu konuda detaylı bilgi için bkz. KUNTALP, s. 15; TÜMERDEM, s.31-58.

⁸⁸ THÉVENAZ, Art.107, s.640; CHERPILLOD, s.83; RAMONİ, s.46; ANTALYA, s: 613.

⁸⁹ Bu konuda İsviçre Hukukunda yer alan tartışmalar için bkz. CHERPILLOD, Ivan: La Fin Des Contrats De Durée, Lausanne 1988, s.83 vd.; TERCİER, s.239; RAMONİ, s.47; MONOD, s.88; ENGEL, s.734. Ayrıca bkz. BUZ, s.322; SELİCİ, s.56, 57, 211; ALTINOK ORMANCI, s.201; GÜNDÜZ, s.212.

⁹⁰ OĞUZMAN/ÖZ, s.544.

⁹¹ YILDIZ, s.316, 317.

⁹² Bu konuda bkz. TÜMERDEM, s.187 vd.

üzerindeki etkilerine bakılarak değerlendirme yapılması daha doğrudur. Çünkü sürekli borç ilişkilerinin niteliği, özelliği ve karşılıklılık ilişkisi sebebiyle aynen ifaya konu edimin sözleşmeye ait tüm edimlerle birlikte ve sürecin tamamına ait bir edim olarak değerlendirilmesi gerekir. Bunun için aynen ifa talebi karşısında alacaklı sözleşmenin bütününe feshetmek için gerekli şartlara sahip değilse, aynen ifa talebine konu edimin ifası imkânsız ya da alacaklı için faydasız değilse öncelikle aynen ifa yanında ifaya ait zararların tazmini talep edilebilmelidir. Buna karşın aynen ifa talebine konu edim imkânsız ya da alacaklı için artık faydasız ise ifa talebinden vazgeçilerek alacaklının ifaya konu borcun yerine getirilmemesinden kaynaklı olumlu zararlarının tazmini istenebilir.

Kanun koyucu TBK'nun 126'ncı madde hükmünde borçlu temerrüdüne bağlı seçimlik hakların kullanımı için borçlunun tek bir kere temerrüde düşmüş olmasını yeterli kabul etmekte ve tekrarını aramamaktadır. Seçimlik hakların kullanımı ise borçluya ek süre verilmesine bağlıdır. Borçluya tanınan ek süre sonunda alacaklı sürekli edimli sözleşmeyi ileriye etkili olarak feshederse artık geçmiş döneme ilişkin var olan gecikmiş borçların aynen ifalarını da talep edemez. Bir başka deyişle fesih hakkının kullanılması ister fesih beyanından önce ister fesih beyanından sonra doğmuş olsun, henüz yerine getirilmemiş olan tüm sürekli edim yükümlülüklerini sona erdirir⁹³. Borçlu fesih hakkının kullanılmasından önce de doğsa, sürekli edimini yerine getirme yükümlülüğünden kurtulmuş olur ve alacaklı da karşı edim yükümlülüğünü yerine getirmek zorunda değildir. Dolayısıyla sözleşmenin feshiyle birlikte aynen ifayı talep imkânı sona erer ve alacaklı sadece zararlarının tazminini talep edebilir.

3. Art Arda Teslimli Sözleşmelerde

Art arda teslimli sözleşmelerden sürekli borç ilişkisi niteliği taşıyanlar yukarıda açıklandığı üzere sürekli edimli sözleşmelere ilişkin temerrüt hükümlerine tâbi iken; bu niteliği taşımayanlar yönünden borçlu temerrüdü özel sonuçlar doğurur. Zira bu sözleşmelerde borçlunun teslim etmesi gereken edimlerden her birine ait ayrı bir muacceliyet tarihi bulunduğundan art arda teslimlerden birinin ifa edilmemesi borcun tamamı üzerinde kısmi temerrüt hükümleri doğurmaz. Borçlunun edimlerden biri ile ilgili temerrüde düşmesi sadece o edim yönünden temerrüt hükümlerini doğuracak, diğer edimler yönünden bu sonuç doğmayacaktır. Bu durumda alacaklının aynen ifayı ret hakkı ve gecikme tazminatı talebi ile seçimlik haklarının kullanımı sadece borcun ifasında gecikilen kısma aittir.

Bununla birlikte art arda teslimli sözleşmelerde kısmi temerrüde yakın bir uygulama olarak, borçlunun art arda teslimlerden bir ya da birkaçında temerrüde düşmesi durumunda, henüz muaccel olmayan kısımları da kapsayacak şekilde edimin bütünü yönünden ifadan vazgeçebilme imkânı da vardır. Aslında borçlunun daha diğer teslimlerde temerrüde düşüp düşmeyeceğinin belli olmadığı süre zarfında, alacaklı bekleyip diğer kısımların teslim edilip edilmeyeceğini görmelidir. Ancak borçlu teslimlerde üst üste temerrüde düşmüş ve ileride yapılacak teslimlerin de geç yapılacağı ya da gereği gibi ifa edilmeyeceği anlaşılıyorsa, alacaklının ek seçimlik haklarını henüz muaccel olmamış teslim borçlarını da kapsayacak şekilde kullanabilmesi gerekir⁹⁴. Yalnız bu durumda alacaklının borçluya ek süre verirken, ek süre içinde ifa etmeme halinde henüz muaccel olmamış, gelecekteki kısımları da kapsayacak şekilde seçimlik haklarını kullanacağını açıkça bildirmiş olması gerekir⁹⁵. Ek süre tayininde bu kapsamda açık bir bildirim bulunmaz ise verilen sürenin ifa edilmeyen ve muaccel olan borçlar yönünden hüküm ve sonuç doğuracağı kabul edilir.

Kısmi temerrüt hükümlerine kıyasen, bazı yazarlar alacaklının ifasında gecikilen ve henüz muaccel olmamış kısımlar olmaksızın sözleşmeyi yapmayacak olduğu kabul edilebiliyorsa, sözleşmenin bütünü üzerinde aynen ifadan vazgeçebileceği ve ifa edilmiş kısımları da kapsayacak şekilde seçimlik hakların kullanılabilmesini kabul eder⁹⁶. Bununla birlikte bir ya da birden fazla teslimde yaşanan temerrüdün ileriki edimlerin ifasını tehlikeye düşürüp düşürmediği ve sözleşmenin bütünü üzerinde etkisi olup olmadığı; ifa etmeme sebebi ya da sebepleri de dikkate alınarak değerlendirilmelidir⁹⁷. Bu değerlendirmede kanaatimizce tarafların menfaat dengeleri, gecikmiş borcun aynen ifasından doğan zarar, bu zararın telafisinin mümkün olup olmadığı ve hukukun genel ilkeleri ile dürüstlük kuralları da önem taşır.

IV. SONUÇ

Borçlu temerrüdü ile ilgili monografik eserler göz önünde bulundurulduğunda hem konunun önemi hem de derinliği çok net ortaya çıkmaktadır. Mesele basit bir borca aykırılık halinin ötesinde olup özellikle karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde çok yönlü sorunları ve tartışmaları da içinde barındırır. Bir kere borçlu temerrüdü gerçekleştiğinde alacaklının önüne çıkabilecek tek engel sadece borçlunun içinde bulunduğu durum ve koşullar değil; aynı zamanda taraflara ait yükümlülükler ile aynen ifaya konu edimin özellikleridir.

Her ne kadar ilk bakışta alacaklının geciken ifa talebinde ısrar ediyor olması temerrüde bağlı kendisine tanınan bir hakkın kullanımı gibi görünse de bilhassa karşılıklı borç yükleyen sözleşmeler söz konusu olduğunda alacaklının istediği bu sonuca ulaşması zaman zaman oldukça zor hatta imkânsız dahi olabilmektedir. Aynen ifanın borçlu temerrüde düşmeden önce taraflarca kararlaştırılan edime uygun olması

⁹³ BUZ, s.322. Ayrıca bkz. ANTALYA s. 616.

⁹⁴ THÉVENAZ, Art.107, s.640; HAVUTÇU, s.141.

⁹⁵ THÉVENAZ, Art.107, s.640.

⁹⁶ VON TUHR, s.631; HAVUTÇU, s.142, dpn.30. Ayrıca bkz. BUZ, s.319; SEROZAN, (Dönme), s.395.

⁹⁷ THÉVENAZ, Art.107, s.641.

istenir ve beklenirken bazen sadece edimin niteliği gereği alacaklının ifadan beklediği menfaati elde edebilmesi mümkün olamayabilir.

Bu noktada yapılması gereken değerlendirmelerde teknik anlamda ifa olmasa da asıl edimi yerine getirmeyen borçlunun başvurabildiği ve bazı durumlarda ifanın yerine geçerek aynı hukuki sonucu doğuran ifa ikamelerinin de özel olarak değerlendirilmesi gerekir. Edim kavramının çift yönlü yapısı göz önünde bulundurulduğunda somut bir durumda edim fiilinin mi yoksa edim sonucunun mu hedeflendiği de yine bir diğer önemli husustur. Zira borçlunun edim sonucunu içeren bir borcu ifa etmemesi yani borçlandığı edim ile hedeflenen sonucun gerçekleşmemesi durumunda borç ifa edilmemiş sayılarak temerrüt gerçekleşmezken; edim fiilinin borçlanıldığı sözleşme ilişkilerinde temerrüdün ortaya çıkabilmesi beklenen ve istenen amacın gerçekleşmesine göre değil edim fiilinin borçlu tarafından yerine getirilip getirilmemesine göre belirlenir.

Borçlu temerrüdünde aynen ifaya konu edimin olumlu ya da olumsuz niteliğinin, seçimlik edimlerin varlığının ve bilhassa sürekli edimli sözleşmeler ile art arda teslimli sözleşmelerin de aynen her somut olayın özelliğine göre ayrıca incelenmesi gerekir. Bu değerlendirmeler yapılırken hiç şüphesiz tarafların menfaat dengeleri, gecikmiş borcun aynen ifasından bir zarar doğuyorsa bu zararın telafisinin mümkün olup olmadığı, hukukun genel ilkeleri ve bilhassa TMK m.2'ye bağlı dürüstlük kuralları göz önünde bulundurulmak zorundadır.

Yazar Beyanı | Author's Declaration

Mali Destek | Atıf Şekli: Yazar Derya ATEŞ, bu çalışmanın araştırılması, yazarlığı veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır. | Derya ATEŞ who is the author of this paper has not received any financial support for the research, authorship, or publication of this study.

Yazarların Katkıları | Authors' Contributions: Bu makale yazar tarafından tek başına hazırlanmıştır. | This article was prepared by the author alone.

Çıkar Çatışması/Ortak Çıkar Beyanı | The Declaration of Conflict of Interest/Common Interest: Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması veya ortak çıkar beyan edilmemiştir. | No conflict of interest or common interest has been declared by the author.

Etik Kurul Onayı Beyanı | The Declaration of Ethics Committee Approval: Çalışmanın herhangi bir etik kurul onayı veya özel bir izne ihtiyacı yoktur. | The study doesn't need any ethics committee approval or any special permission.

Araştırma ve Yayın Etiği Bildirgesi | The Declaration of Research and Publication Ethics: Yazar, makalenin tüm süreçlerinde İNÜHFD'nin bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyduğunu ve verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığını, karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde İNÜHFD'nin ve editör kurulunun hiçbir sorumluluğunun olmadığını ve bu çalışmanın İNÜHFD'den başka hiçbir akademik yayın ortamında değerlendirilmediğini beyan etmektedir. | The author declares that she complies with the scientific, ethical, and quotation rules of InULR in all processes of the paper and that she does not make any falsification of the data collected. In addition, she declares that Inonu University Law Review and its editorial board have no responsibility for any ethical violations that may be encountered, and that this study has not been evaluated or published in any academic publication environment other than Inonu University Law Review.

KAYNAKÇA

- AKİPEK Jale/AKINTÜRK, Turgut/ATEŞ Derya: Eşya Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul 2018.
- ALTINOK ORMANCI, Pinar: Sürekli Borç İlişkilerinin Haklı Sebeple Feshi, Seçkin Yayınları, İstanbul 2011.
- ALTINOK ORMANCI, Pinar: Zararı Azaltma Külfeti, (Zararı Azaltma), On İki Levha Yayınları, İstanbul 2016.
- ANTALYA Gökhan: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C V/1,3, Seçkin Yayınları, Ankara, 2019.
- ATEŞ, Derya: Borçlunun Temerrüdünde Aynen İfa, Beta Yayınları, İstanbul, 2022.
- AYAN, Serkan: İnşaat Sözleşmesinde Yüklenicinin Temerrüdü, Seçkin Yayınları, Ankara 2008.
- AYDINCIK, Şirin: Yapma Borçlarının İfa Edilmemesi ve Hukuki Sonuçları, Özellikle TBK.m.113/I Kapsamında Nama İfa, Yetkin Yayınları, İstanbul 2013.
- BARLAS, Nami: Para Borçlarının İfasında Borçlunun Temerrüdü ve Bu Temerrüt Açısından Düzenlenen Genel Sonuçlar, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul 1992.
- BAŞOĞLU, Başak: Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Aynen İfa Talebi, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2012.
- BOVAY Henry: Essence de la demeure, Recueil de travaux publié par la Faculté de droit à l'occasion de l'assemblée de la Société suisse des juristes à Lausanne, du 9 au 11 septembre 1934, Lausanne 1934.
- BUZ, Vedat: Borçlunun Temerrüdünde Sözleşmeden Dönme, Yetkin Yayınları, Ankara 1998.
- CEMAL, Ahmet: "Edime Uygun İfa Kuralının Bir İstisnası Olarak İfa Uğruna Edim (Leistung Erfüllungshalber)", MHAD, 3(5), 1969, s.239-256.
- CHAVANNE, Sylvie: Le retard dans l'exécution des travaux de construction, Genève, 1993.
- CHERPILLOD, Ivan: La fin des contrats de durée, Cedidac, Lausanne, 1998.
- COMMENT Albert: De la demeure du débiteur dans les contrats bilatéraux, art. 107-109 CO, Courtelary, 1924.
- CUENDET Jean: La faute Contractuelle et Ses Effets, Lausanne, 1970.
- DURAL, Mustafa: Borçlunun Sonradan Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkânsızlık, Yetkin Yayınları, İstanbul 1976.
- ENGEL Pierre: Traite Des Obligations En Droit Suisse, Saempfli, Berne 1997.
- ENGİN, Baki İlkay: "İfa Uğruna Edim", Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu'na 65. Yaş Günü Armağanı, İstanbul 2001, s.839-862.
- EREN, Fikret: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021.
- ERMAN, Hasan: Arsa Payı Karşılığı İnşaat Sözleşmesi, Seçkin Yayınları, İstanbul 2010.
- GÜMÜŞ, Alper: Borçlar Hukuku Genel Hükümleri, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021.
- GÜNDÜZ, Deren: Olumlu Zarar, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2020.
- HAVUTÇU, Ayşe: Tam İki Tarafa Borç Yükleyen Sözleşmelerde Temerrüt ve Müspet Zararın Tazmini, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir 1995.
- HOHL, Fabienne: De l'exécution des obligations, art 68-83, Commentaire Romand, Helbing, Lichtenhahn, Genève-Bale-Munich 2003, s.500-540.
- İPEK, Eyüp: Edime Uygun İfa Kuralı ve Bu Kuralın İhlâline Bağlı Hukukî Sonuçlar, Seçkin Yayın, İstanbul 2016.
- KESKİN, Dilşad: "Kesin Vadeli İşlemlerde İfa Etmeme: Temerrüt ve İmkânsızlık", GÜHFD, 11(1-2), 2009, s.209-231.
- KILIÇOĞLU Ahmet: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara 2022.

- KİZİR, Mahmut: Borçlunun Temerrüdünün Sona Ermesi, Adalet Yayınları, Ankara 2012.
- KOCAĞA, Köksal: “Borçlanılan Edimin İfası Kuralının Bir İstisnası Olarak İfa Amacıyla Edim, BATİDER, XXIV(1), 2007, s.139-159.
- KOCAYUSUFPAŞAOĞLU Necip./HATEMİ Hüseyin/SEROZAN Rona/ARPACI Abdulkadir: Borçlar Hukuku Genel Bölüm, C.I, Prof. Dr. Necip Kocayusufpaşaoğlu, Borçlar Hukukuna Giriş Hukuki İşlem Sözleşme, Filiz Yayınları, İstanbul 2017.
- KUNTALP, Erden: Ard Arda Teslimli Satım Akdi, Ankara, 1968.
- KURT, Leyla Müjde: Yüklenicinin Eseri Teslim Borcunda Temerrüdü, Yetkin Yayınları, Ankara 2012.
- LOERTSCHER, Denis: De l’effet des obligations, art 84-96 Commentaire Romand, Helbing, Lichtenhahn, Genève-Bale-Munich 2003, s.500-540.
- MONOD, Michel: La résolution des contrats synallagmatiques parfaits, Etude comparative de droit suisse et de droit français, Lausanne 1987.
- OFTİNGER Karl/JEANPRÉTRE Raymond: Jurisprudence du Tribunal Fédéral sur la partie générale du code des obligations, traduit de l’Allemand sur la I.ed; Zurich 1970.
- OĞUZMAN M.Kemal/ÖZ M. Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. I, Vedat Yayınları, İstanbul 2022.
- ÖZ, Turgut: İş Sahibinin Eser Sözleşmesinden Dönmesi, Aristo Yayınları, İstanbul 1989
- PEDAMON Micheal: Le Contrat en Droit Allemand, LGDJ, Paris 2002.
- RAMONİ, Claude: Demeure du débiteur et contrats de droit suisse, Zurich 2002.
- SELİÇİ, Özer: “Seçimlik Borçların İfası”, İÜHFM, 34(1-4), 1968, s.375-399
- SERAZON Rona: Sözleşmeden Dönme, Vedat Yayınları, İstanbul 2007.
- SEROZAN, Rona: Borçlar Hukuku Genel Bölüm, İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme, On iki Levha Yayınları, İstanbul, 2022.
- STANİSLAS, Guy: Le droit de résolution dans le contrat de vente : sanction de l’inexécution des obligations contractuelles : étude de droit suisse. Genève : Georg, 1979.
- ŞENGÜL, Mehmet: Seçimlik Borçlara ilişkin Temel Özellikler ve Seçimlik Borçların İfası, İÜHFD, XV(3-4), 2011, s.207-248.
- ŞENOCAK, Zarife: Eser Sözleşmesinde Ayıbın Giderilmesini İsteme Hakkı, Turhan Yayınları, Ankara 2020.
- TANDOĞAN Haluk: Türk Mesuliyet Hukuku, Ankara Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1961.
- TEKİNAY Selahattin Sulhi/AKMAN Sermet/BURCUOĞLU Haluk/ALTOP Atilla: Borçlar Hukuku Genel Hükümleri, Filiz Yayınları, İstanbul 1993.
- TERCIER Pierre: Le Droit des Obligations, Schullthess, Zurich 2004.
- THÉVENOZ, Luc: De l’extinction des obligations, art 97-109, Commentaire Romand, Helbing, Lichtenhahn, Genève-Bale-Munich 2003, s.541-651.
- TÜMERDEM, Murat: Sürekli Borç İlişkilerinde Borçlunun Temerrüdü ve Sonuçları, Seçkin Yayınları, Ankara 2018.
- VON TUHR Andreas: Borçlar Hukuku, C.1-2, (Çeviren: C. Edege), Yargıtay Yayınları, Ankara 1983.
- YALMAN, Süleyman: “Edime Uygun İfa Kuralının İstisnaları”, Prof. Dr. Halil Cin’e Selçuk Üniversitesinde 10. Hizmet Yılı Armağanı, SÜHFD, (14), 1995, s.495-512.
- YILDIZ, M.Gökhan: Türk Borçlar Kanunu Genel Hükümlerine Göre Borçlu Temerrüdünün Şartları ve Sonuçları, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2020.
- YUSUFOĞLU, Fülürya: “Borcun Yerine Getirilmesine Yönelik Olarak, Borçlanılan Edim Dışında Bir Şeyin Verilmesi”, Prof. Dr. Erden Kuntalp’e Armağan, GSÜHFD, 1, İstanbul 2004, s.657-690.
- YÜCE, Melek Bilgi.: Edimi Belirleme Yetkisinin Mevcut Genel İşlem Koşulları Teorisi Ve 6098 Sayılı TBK Açısından Değerlendirilmesi, Yaşar Üniversitesi Dergisi, (8), Haziran 2013, s.3191-3238.
- ZIMMERMANN Reihard: The Law of Obligations, Roman Foundations of the Civilian Tradition, Oxford, New York 1996.